İMÂM GAZÂLÎ (رضي الله عنه)

Künyesi: ***Huccetü'l-İslâm İmâm Ebû Hâmid Muhammed ibni Muhammed ibni Muhammed el-Gazâlî*** *(Radıyallâhu Anh)*

İmâm Gazâlî Hazretleri'nin terceme-i hâli (biyografisi), hakkında müstakil eserler verilecek muhtevâya hâizdir.

Ancak biz burada Medîne-i Münevvere eşrâfından ve Yemen ulemâsından Allâme Habîb Zeyn'in *(sellemehullāh)* beyanlarını teberrüken nakledelim.

İmâm Gazâlî (radıyallahu anh), zamanının en iyisi idi. Allâh-u Teâlâ'nın kendisini tahsis ettiği hüsn-i sîret (güzel gidişat), tahâret-i serîret (kalp temizliği) ve hüsn-i istikametin yanı sıra onun mertebesi zamanının en büyüklerinden de üstün idi.

Kendisinin, beşyüzüncü asrın başında dîni tecdid etmek üzere gönderilen bir müceddid olduğu hususunda naklî olarak hiçbir ihtilaf yoktur.

Daha önce misli yazılmamış olan "el-İhya" gibi birçok kıymetli eser vermiş olan bu zat hakkında İmâm-ı Nevevî'nin (rahimehullah), mutemet olan bazı meşâyıhından nakline göre:

"İmâm-ı Gazali'nin (radıyallahu anh) tasnifleri, ömrünün günlerine taksim edildiğinde herbir güne kırk yaprak düşmektedir (ki, çocukluğu ve tasnif vermeye başlayana kadar geçirdiği tahsil dönemi hesab edilecek olduğunda bu süreye, onun en azından dörtte birini daha ilâve gerekir ki bunun ne büyük bir keramet olduğu kolayca anlaşılacak bir şeydir)."

Ulemâdan biri şöyle demiştir:

"Allâh-u Teâlâ Peygamberimiz Muhammed'den (sallallahu aleyhi ve sellem) sonra bir peygamber gönderecek olsaydı elbette İmâm-ı Ğazâlî'yi gönderirdi ve yine elbette mûcizesi kitaplarında olurdu."

Tabî ki bu bir faraziye olduğuna göre bunun mânâsı: "Böyle bir şeyi düşünmek caiz olsaydı, bu böyle olurdu. Lakin bu, vukûu caiz görülebilecek bir şey değildir." demektir.

Şeyh Ebû'l-Hasen eş-Şâzelî (radıyallahu anh), ashâbına şöyle derdi:

"Kimin Allâh-u Teâlâ'ya bir hâceti varsa İmâm-ı Ğazâlî (radıyallahu anh) ile tevessül etsin (onun yüzü suyu hürmetine isteyerek onu aracı yapsın.)"

Kutub Abdullah el-Ayderûs (rahimehullah) şöyle demiştir:

"Arif-i billâh olan (Allâh-u Teâlâ'yı tanıma makamını kazanmış) âlimler şu görüşte ittifak etmişlerdir:

Kalp için İmâm Gazâlî'ye (radıyallahu anh) uymaktan ve onun kitaplarını sevmekten daha faydalı ve Allâh-u Teâlâ'nın rızasına daha yakın hiçbir şey yoktur.

İmâm Gazâlî'nin (radıyallahu anh) kitapları, Kitab ve Sünnet'in lübbü (âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerin özü), ma'kul ve menkulün de lübâbıdır (aklî ve naklî bütün ilimlerin özetidir)." [1]

[1] *(Allâme Habîb Zeyn ibn-i İbrâhîm ibn-i Sümeyt, el-Menhecü-s Seviyy Şerhu usûli tarîkati's-Sadeti Ali Bâalevî, sh:418-419)*

MEVÂ'İZ-I KUDSİYYE

(HADÎS-İ KUDSÎLER)[2]

[2] **Hadîs-i Kudsî:** Allah'ın (جلّ جلاله) manasını Muhammed'e (صلى الله عليه وسلم) vahyedip, onun (صلى الله عليه وسلم) kendi kelimeleri ile lafza döktüğü hadis-i şeriflerdir.

الْمَوْعِظَةُ الْأُولَى

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : يَا ابْنَ أَدَمَ! عَجِبْتُ لِمَنْ أَيْقَنَ بِالْمَوْتِ كَيْفَ يَفْرَحُ، وَعَجِبْتُ لِمَنْ أَيْقَنَ بِالْحِسَابِ كَيْفَ يَجْمَعُ الْمَالَ، وَعَجِبْتُ لِمَنْ أَيْقَنَ بِالْقَبْرِ كَيْفَ يَضْحَكُ، وَعَجِبْتُ لِمَنْ أَيْقَنَ بِالْآخِرَةِ كَيْفَ يَسْتَرِيحُ، وَعَجِبْتُ لِمَنْ أَيْقَنَ بِالدُّنْيَا وَزَوَالِهَا كَيْفَ يَطْمَئِنُ إِلَيْهَا، وَعَجِبْتُ لِمَنْ هُوَ عَالِمٌ بِاللِّسَانِ جَاهِلُ بِالْقَلْبِ، وَعَجِبْتُ لِمَنْ يَطْهُرُ بِالْمَاءِ وَهُوَ غَيْرُ طَاهِرٍ بِالْقَلْبِ، وَعَجِبْتُ لِمَنْ يَشْتَغِلُ بِعُيُوبِ النَّاسِ وَهُوَ غَافِلُ عَنْ عُيُوبِ نَفْسِهِ، أَوْ لِمَنْ يَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى مُطَّلِعُ عَلَيْهِ كَيْفَ يَعْصِيهِ، أَوْ لِمَنْ يَعْلَمُ أَنَّهُ يَمُوتُ وَحْدَهُ وَيَدْخُلُ الْقَبْرَ وَحْدَهُ، وَيُحَاسَبُ وَحْدَهُ، كَيْفَ يَسْتَأْنِسُ بِالنَّاسِ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا حَقًّا، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدِي وَرَسُولِي

BİRİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

“Ey Ademoğlu! Ölüme yakînen inanana şaşarım, nasıl sevinçli olabiliyor?

Hesaba kesinkes inanana şaşarım, nasıl mal toplayabiliyor?

Kabre şüphesiz olarak inanana şaşarım, nasıl gülebiliyor?

Ahirete îkanı olana şaşarım, nasıl istirahat edebiliyor?

Dünyanın zevâline inananın hâline şaşarım, o nasıl onunla tatmin olabiliyor?

Diliyle âlim, kalbiyle câhil olana şaşarım. Kalbi temiz olmadığı halde, suyla temizlenmeye çalışana şaşarım.

Kendi ayıplarından gaflet edip, insanların ayıplarıyla uğraşana yahut Allâh-u Teâlâ'nın kendisini gördüğünü bilip de hâlâ O'na isyan edene ya da tek başına öleceğini, tek başına kabre gireceğini ve tek başına hesaba çekileceğini bilenin hâlâ nasıl insanlarla ünsiyet kurabildiğine şaşarım.

Benden başka hakîkî hiçbir ilâh yoktur, şüphesiz ki Muhammed Benim kulum ve Rasûlümdür." [3]

[3] Gazāli, Mecmû'atü-r Rasail, 7/87

الْمَوْعِظَةُ الثَّانِيَةُ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: شَهِدَتْ نَفْسِي، أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي، لَا شَرِيكَ لِي مُحَمَّدُ عَبْدِي وَرَسُولِي مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي، وَلَمْ يَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي، وَلَمْ يَشْكُرْ عَلَى نَعْمَائِي، وَلَمْ يَقْنَعْ بِعَطَائِي، فَلْيَعْبُدْ رَبًّا سِوَائِي، وَمَنْ أَصْبَحَ حَزِينًا عَلَى الدُّنْيَا فَكَأَنَّمَا أَصْبَحَ سَاخِطًا عَلَيَّ، وَمَنِ اشْتَكَى عَلَى مُصِيبَةٍ فَقَدْ شَكَانِي، وَمَنْ دَخَلَ عَلَى غَنِي فَتَوَاضَعَ لَهُ مِنْ أَجْلِ غِنَائِهِ ذَهَبَ ثُلُثَا دِينِهِ، وَمَنْ لَطَمَ وَجْهَهُ عَلَى مَيْتٍ فَكَأَنَّمَا أَخَذَ رُمْحًا يُقَاتِلُنِي بِهِ، وَمَنْ كَسَرَ عُودًا عَلَى قَبْرٍ فَكَأَنَّهُ هَدَمَ بَابَ كَعْبَتِي بِيَدِهِ، وَمَنْ لَمْ يُبَالِ مِنْ أَيِّ بَابٍ يَأْكُلُ مَا يُبَالِي مِنْ أَيِّ بَابٍ يُدْخِلُهُ اللَّهُ تَعَالَى جَهَنَّمَ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ فِي الزِّيَادَةِ فِي دِينِهِ فَهُوَ فِي النُّقْصَانِ وَمَنْ كَانَ فِي النُّقْصَانِ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ، وَمَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ أَوْرَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ، وَمَنْ أَطَالَ أَمَلَهُ لَمْ يَخْلُصْ عَمَلُهُ

İKİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

“Zâtım şahit oldu ki, Benden başka hiçbir ilâh yoktur.

Ben tekim, hiçbir ortağım yoktur. Muhammed, kulum ve Rasûlümdür.

Kaderime râzı gelmeyen, belâma sabretmeyen, nîmetime şükretmeyen, bahşişimle kanaat etmeyen, Benden başka bir rabbe tapsın.

Dünya ile ilgili bir şeye üzgün olan sanki bana kızmış gibidir. Bir musîbetten şikâyetlenen muhakkak Beni şikayet etmiştir.

Bir zenginin yanına girip, zenginliği yüzünden ona tevâzu gösterenin dîninin üçte ikisi gitmiştir.

Bir ölüden dolayı (üzülüp) kendi suratına tokat atan kimse, bir mızrak alıp onunla Bana savaş açmış gibidir.

Bir kabrin üzerinde (üzüntüsünden dolayı feryat ederek) dal kıran kimse sanki eliyle Ka'be'min kapısını yıkmış gibidir.

(Helâlden mi haramdan mı) hangi türden yediğine aldırış etmeyen kimse, Allâh-u Teâlâ'nın kendisini Cehennem'e hangi kapıdan sokacağına aldırış etmemiş olur.

Dîni hususunda artışta olmayan kişi noksandadır. Noksanda olan ise, ölüm onun için daha hayırlıdır.

Bildiğiyle amel edene Allâh-u Teâlâ bilmediklerinin ilmini mîras (gibi zahmetsiz şekilde) verir.

Emelini uzun tutanın (uzun yaşayacağını düşünerek uzun vadeli hesaplar yapanın) ameli (Allâh Teâlâ'dan başka gâyelerden) hâlis (arınmış) olmaz." [4]

الْمَوْعِظَةُ الثَّالِثَةُ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى : يَا ابْنَ آدَمَ! اِقْنَعْ تَسْتَغْنِ، وَاتْرُكِ الْحَسَدَ تَسْتَرِحْ، وَاجْتَنِبِ الحَرَامَ تُخْلِصْ دِينَكَ، وَمَنْ تَرَكَ الْغَيْبَةَ ظَهَرَتْ لَهُ مَحَبَّتِي، وَمَنِ اعْتَزَلَ النَّاسَ سَلِمَ مِنْهُمْ، وَمَنْ قَلَّ كَلَامُهُ كَمُلَ عَقْلُهُ، وَمَنْ رَضِيَ بِالْقَلِيلِ فَقَدْ وَثِقَ بِاللهِ تَعَالَى يَا ابْنَ آدَمَ! أَنْتَ بِمَا تَعْلَمُ لَا تَعْمَلُ، فَكَيْفَ تَطْلُبُ عِلْمَ مَا لَا تَعْلَمُ يَا ابْنَ آدَمَ! تَعْمَلُ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ لَا تَمُوتُ غَدًا، وَتَجْمَعُ الْمَالَ كَأَنَّكَ مُخَلَّدٌ أَبَدًا يَا دُنْيَا احْرِمِي الْحَرِيصَ عَلَيْكِ وَابْتَغِي الزَّاهِدَ فِيكِ، وَكُونِي حُلْوَةً فِي عَيْنِ النَّاظِرِينَ

ÜÇÜNCÜ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Kanaat et ki zengin olasın. Hasedi bırak ki rahatlık bulasın. Haramdan sakın ki dînini hâlis kılasın.

[4] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil, 7/87

Gıybeti bırakan kişiye Benim muhabbetim zuhûr eder. (Köşesine çekilip ibâdetle meşgul olarak) insanlardan uzlet eden (uzak duran), onlar(ın şer ve zararın) dan selâmet bulur.

Konuşması az olanın aklı mükemmel olur. Aza râzı gelen gerçekten Allâh-u Teâlâ'ya güvenmiş olur.

Ey Ademoğlu! Sen bildiğinle amel etmiyorsun, peki ya nasıl bilmediğinin ilmini talep ediyorsun?

Ey Ademoğlu! Sen sanki yarın ölmeyecekmişsin gibi dünyaya çalışıyorsun, sanki ebediyyen bırakılacakmışsın gibi mal yığıyorsun.

Ey dünya! Sana düşkün olanı mahrum et. Sana karşı soğuk olanın peşine düş ve sana (rağbetle) bakanların gözlerinde tatlı ol." [5]

[5] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil, 7/88

الْمَوْعِظَةُ الرَّابِعَةُ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : { يَا ابْنَ آدَمَ! مَنْ أَصْبَحَ حَزِينًا عَلَى الدُّنْيَا لَمْ يَزْدَدْ مِنَ اللَّهِ إِلَّا بُعْدًا، وَفِي الدُّنْيَا إِلَّا كَذَا، وَفِي الآخِرَةِ إِلَّا جَهْدًا، وَأَلْزَمَ اللَّهُ تَعَالَى قَلْبَهُ هَمَا لَا يَنْقَطِعُ عَنْهُ أَبَدًا، وَشُغْلاً لَا يَفْرَحُ عَنْهُ أَبَدًا، وَفَقْرًا لَا يَنَالُ غِنًى أَبَدًا، وَآمَالاً تَشْغَلُهُ أَبَدًا يَا ابْنَ آدَمَ تَنْقُصُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عُمْرِكَ وَأَنْتَ لَا تَدْرِي، وَآتِيكَ كُلَّ يَوْمٍ بِرِزْقِكَ وَأَنْتَ لَا تَحْمَدُ، فَلَا بِالْقَلِيلِ تَقْنَعُ، وَلَا بِالْكَثِيرِ تَشْبَعُ يَا ابْنَ آدَمَا مَا مِنْ يَوْمٍ إِلَّا وَيَأْتِيكَ رِزْقُكَ مِنْ عِنْدِي، وَمَا مِنْ لَيْلَةٍ إِلَّا وَيَأْتِينِي المَلائِكَةُ مِنْ عِنْدِكَ بِعَمَلٍ قَبِيحٍ، تَأْكُلُ رِزْقِي وَتَعْصِينِي، وَأَنْتَ تَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبُ لَكَ، وَخَيْرِي إِلَيْكَ نَازِلُ، وَشَرُّكَ إِلَيَّ وَاصِلُ، فَنِعْمَ الْمَوْلَى أَنَا لَكَ وَبِئْسَ العَبْدُ أَنْتَ لِي تَسْتَأْنِي مَا أُعْطِيكَ، وَأَسْتُرُ عَلَيْكَ سَوْءَةً بَعْدَ سَوْءَةٍ فَضِيحَةً، وَأَنَا أَسْتَحْيِي مِنْكَ وَأَنْتَ لَا تَسْتَحْيِي مِنِّي، تَنْسَانِي وَتَذْكُرُ غَيْرِي، وَتَخَافُ النَّاسَ وَتَأْمَنُ مِنِّي، وَتَخَافُ مَقْتَهُمْ، وَتَأْمَنُ غَضَبِي

DÖRDÜNCÜ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

“Ey Ademoğlu! Her kim dünyaya ait bir şeyden dolayı üzgün olursa, ancak Allâh-u Teâlâ’dan uzaklığı artar. Ancak dünyada derdi, âhirette de meşakkati artar.

Allâh-u Teâlâ onun kalbine bir sıkıntı yapıştırır ki o belâ ebediyyen ondan kesilmez. Ona bir meşguliyet iliştirir ki ebediyyen ondan feraha çıkamaz.

Ona öyle bir fakirlik verir ki ebediyyen zenginliğe ulaşamaz. Öyle emeller (kuruntular) musallat eder ki onlar onu ebediyyen meşgul ederler.

Ey Ademoğlu! Sen fark etmediğin halde ömrün bakımından hergün noksanlaşıyorsun. Sen hamd etmediğin halde ben sana her gün rızkını getiriyorum; ama sen ne aza kanaat ediyorsun, ne de çokla doyuyorsun.

Ey Ademoğlu! Her gün mutlaka senin rızkın benim tarafımdan sana geliyor. Her gece de mutlaka melekler bana senin tarafından kötü bir amel getiriyor.

Benim rızkımı yiyorsun, yine de bana isyan ediyorsun. Sen bana dua ediyorsun, ben sana cevap veriyorum.

Benim sana hayrım iniyor, sendense bana şer ulaşıyor. Ben senin için ne güzel mevlâyım, sense benim için ne kötü kulsun.

Benim sana verdiğimi hırsız gibi gizlice alıp götürüyorsun, ben seni rüsvay edecek kötülüklerini birbiri ardınca örtmeye devam ediyorum.

Ben senden utanıyorum, sense benden utanmıyorsun. Beni unutuyorsun, başkasını zikrediyorsun.

İnsanlardan korkuyorsun, benden emin oluyorsun. Onların buğzundan korkuyorsun, benim gazabımdan ise emin oluyorsun.” [6]

الْمَوْعِظَةُ الْخَامِسَةُ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : يَا ابْنَ أَدَمَ لَا تَكُنْ مِنْ يُقَصِّرُ التَّوْبَةَ وَيُطَوِلُ الأَمَلَ، وَيَرْجُو الْآخِرَةَ بِغَيْرِ عَمَلٍ، يَقُولُ قَوْلَ الْعَابِدِينَ وَيَعْمَلُ عَمَلَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ أُعْطِيَ لَمْ يَقْنَعْ، وَإِنْ مُنِعَ لَمْ يَصْبِرْ يَأْمُرُ بِالخَيْرِ وَلَا يَفْعَلُهُ، وَيَنْهَى بِالشَّرِ وَلَمْ يَنْتَهِ عَنْهُ يُحِبُّ الصَّالِحِينَ وَلَيْسَ مِنْهُمْ، وَيُبْغِضُ الْمُنَافِقِينَ وَهُوَ مِنْهُمْ يَقُولُ مَا لَا يَفْعَلُ، وَيَفْعَلُ مَا لَا يُؤْمَرُ وَيَسْتَوْفِي وَلَا يُوفِي يَا ابْنَ آدَمَ! مَا مِنْ يَوْمٍ جَدِيدٍ إِلَّا وَالْأَرْضُ تُخَاطِبُكَ فِي قَوْلِهَا تَقُولُ لَكَ: **يَا ابْنَ أَدَمَ! تَمْشِي عَلَى ظَهْرِي. ثُمَّ تُخْزَنُ فِي بَطْنِي، وَتَأْكُلُ الشَّهَوَاتِ عَلَى ظَهْرِي، وَيَأْكُلُكَ الدُّودُ فِي بَطْنِي يَا ابْنَ آدَمَ! أَنَا بَيْتُ الْوَحْشَةِ، وَأَنَا بَيْتُ المُسَائَلَةِ، وَأَنَا بَيْتُ الْوَحْدَةِ، وَأَنَا بَيْتُ الظُّلْمَةِ، وَأَنَا بَيْتُ الحَيَّاتِ وَالْعَقَارِبِ، فَاعْمُرْنِي وَلَا تُخْرِبْنِي.**

BEŞİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki: "Ey Ademoğlu! Tevbeyi eksik edip de beklentisini uzun tutanlardan, amel etmeksizin âhireti(n sevabını) umanlardan, âbidlerin sözünü konuşup, münafık işi yapanlardan olma!

Böyle bir kişi kendisine verilene kanaat etmez, engellenince sabretmez, hayrı emreder ama kendisi işlemez, şerri nehyeder ama kendisi vazgeçmez, sâlihleri sever oysa onlardan

[6] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil, 7/88

değildir. Münafıklara buğzeder, halbuki kendisi de onlardandır. Yapmayacağı şeyleri söyler, emrolunmadığı şeyleri yapar, alırken tam alır, verirken tam vermez.

Ey Ademoğlu! Her yeni gün, toprak sana hitâp ederek sözünde mutlaka: **"Ey Ademoğlu! Şimdi sırtımda geziyorsun, ama sonra karnımda gizleneceksin. Benim sırtımda canının istediklerini yiyorsun, ama benim karnımda seni kurtlar yiyecek. Ey Ademoğlu! Ben ürperti eviyim! Ben soru-cevap eviyim!**

Ben yalnızlık eviyim! Ben karanlık eviyim! Ben yılanların ve akreplerin eviyim! Artık (îmân ve ibadetle) beni mâmur et, beni harâb etme." der." [7]

الْمَوْعِظَةُ السَّادِسَةُ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ مَا خَلَقْتُكُمْ لِأَسْتَكْثِرَ بِكُمْ مِنْ قِلَّةٍ، وَلَا لِأَسْتَأْنِسَ بِكُمْ مِنْ وَحْشَةٍ، وَلَا لِأَسْتَعِينَ بِكُمْ عَلَى أَمْرٍ عَجَزْتُ عَنْهُ، وَلَا لِجَلْبِ مَنْفَعَةٍ، وَلَا لِدَفْعِ مَضَرَّةٍ، بَلْ خَلَقْتُكُمْ لِتَعْبُدُونِي طَوِيلاً، وَتَشْكُرُونِي كَثِيرًا، وَتُسَبِّحُونِي بُكْرَةً وَأَصِيلاً يَا ابْنَ آدَمَ! لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَجِنَّكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَصَغِيرَكُمْ وَكَبِيرَكُمْ وَحُرَّكُمْ وَعَبْدَكُمْ اجْتَمَعُوا عَلَى طَاعَتِي مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي مِثْقَالَ ذَرَّةٍ. وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ، إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ. يَا ابْنَ أَدَمَ! كَمَا تُؤْذِي يُؤْذَى بِكَ، وَكَمَا تَعْمَلُ يُعْمَلُ بِكَ.

ALTINCI VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor:

"Ey Ademoğlu! Ben sizi azlıktan kurtulup çok şeye sahip olayım diye yaratmadım. Yalnızlık hissine kapılıp da sizinle ünsiyet bulayım diye de yaratmadım.

Sizi, bir işten aciz kalıp da sizden yardım alayım diye de yaratmadım. Bir menfaat celbetmek yahut bir zararı defetmek için de yaratmadım.

[7] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/89.

Ben sizi ancak bana tamamen kul olasınız, bana çokça teşekkür edesiniz ve sabah akşam beni tesbih edesiniz (bana yaklaşasınız) diye yarattım.

Ey Ademoğlu! Sizin öncekileriniz ve sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz, küçükleriniz ve büyükleriniz, hürleriniz ve köleleriniz bana ibâdet üzere birleşseler, bu benim mülkümde bir zerre ağırlığı artış sağlamaz.

Gayret eden ancak kendi kârı için geyret etmiş olur. Şüphesiz ki Allâh elbette âlemlerin hiçbirine ihtiyacı olmayan bir zâttır.

Ey Ademoğlu! Eziyet ettiğin gibi sana da eziyet edilecektir. Sen nasıl yaparsan, sana da öyle yapılacaktır." [8]

الْمَوْعِظَةُ السَّابِعَةُ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ! يَا عَبِيدَ الدِّينَارِ وَالدَّرَاهِمِ إِنِّي خَلَقْتُهُمَا لَكُمْ لِتَأْكُلُوا بِهِمَا رِزْقِي، وَتَلْبَسُوا بِهِمَا ثِيَابِي، وَتُسَبِّحُونِي وَتُقَدِّسُونِي ثُمَّ تَأْخُذُونَ كِتَابِي وَتَجْعَلُونَهُ وَرَاءَكُمْ، وَتَأْخُذُونَ الدِّينَارَ وَالدَّرَاهِمَ وَتَجْعَلُونَهَا فَوْقَ رُؤُوسِكُمْ، وَرَفَعْتُمْ بُيُوتَكُمْ وَخَفَضْتُمْ بُيُوتِي، فَلَا أَنْتُمْ أَخْيَارُ وَلَا أَنْتُمْ أَحْرَارُ، أَنْتُمْ عَبِيدُ الدُّنْيَا، وَاجْتِمَاعُ مِثْلِكُمْ كَمِثْلِ الْقُبُورِ الْمُجَصَّصَةِ، يُرَى ظَاهِرُهَا مَلِيحًا وَبَاطِنُهَا قَبِيحًا، وَكَذَا تُصْلَحُونَ لِلنَّاسِ وَتُحَبُّونَ إِلَيْهِمْ بِأَلْسِنَتِكُمُ الْحُلْوَةِ، وَأَفْعَالِكُمُ الْجَمِيلَةِ، وَتُبَاعِدُونَ بِقُلُوبِكُمُ الْقَاسِيَةِ وَأَحْوَالِكُمُ الخَبِيثَةِ. يَا ابْنَ آدَمَ! أَخْلِصْ عَمَلَكَ وَاسْأَلْنِي فَإِنِّي أُعْطِيكَ أَكْثَرَ مِمَّا يَطْلُبُ السَّائِلُون.

YEDİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

“Ey Ademoğlu! Ey lira ve kuruşların kulları! Ben onları sizin için, onlarla benim rızkımı yiyesiniz için, onlarla elbiselerimi giyesiniz de beni tesbih edesiniz ve bana takdiste bulunasınız için yarattım.

[8] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil 7/89.

Sonra siz benim kitabımı alıp arkanıza arkanıza atıyorsunuz. Lira ve kuruşları alıp onları başlarınızın üstüne koyuyorsunuz.

Kendi evlerinizi yükselttiniz, benim evlerime değer vermediniz. Siz iyi kimseler değilsiniz, (dünya esaretinden kurtulmuş) hür kullar da değilsiniz. Siz dünyanın kullarısınız. Sizin gibilerin bir araya gelmesi; dışı hoş, içi ise çirkin görülen mermer kabirlerle dolu kabristan gibidir.

Böylece siz, kendinizi insanlar için düzeltiyor ve tatlı dillerinizle, güzel fiillerinizle nefsinizi onlara sevimli gösteriyorsunuz. Ama katı kalpleriniz ve pis hallerinizle (rabbinizin rızâsından) uzaklaşmaya devam ediyorsunuz.

Ey Ademoğlu! Önce işini samîmî yap, sonra benden iste. Şüphesiz ben sana, isteyenlerin istediklerinden daha çoğunu vereceğim.” [9]

الْمَوْعِظَةُ الثَّامِنَةُ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ! مَا خَلَقْتُكُمْ عَبَثًا، وَلَا خَلَقْتُكُمْ سُدًى، وَمَا أَنَا بِغَافِلٍ، وَإِنِّي بِكُمْ خَبِيرٌ. وَلَنْ تَنَالُوا مَا عِنْدِي إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ فِي رِضَائِي، وَالصَّبْرُ لَكُمْ عَلَى طَاعَتِي أَيْسَرُ لَكُمْ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى مَعْصِيَتِي، وَتَرْكُ الذَّنْبِ أَيْسَرُ لَكُمْ مِنِ اعْتِذَارِي مِنْ حَنِ النَّارِ، وَعَذَابُ الدُّنْيَا أَيْسَرُ لَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ، يَا ابْنَ آدَمَ! كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ هَدَيْتُهُ، وَكُلُّكُمْ مُسِيءٌ إِلَّا مَنْ عَصَمْتُهُ، وَتُوبُوا إِلَيَّ أَرْحَمْكُمْ، وَلَا تَهْتِكُوا أَسْرَارَكُمْ عِنْدَ مَنْ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ سِرُّكُمْ.

SEKİZİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Ben sizi boş yere yaratmadım, kendi başınıza da bırakmadım. Ben asla gâfil değilim. Gerçekten ben sizden hakkıyla haberdârım.

[9] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/90.

Rızâm uğrunda istemediğiniz şeylere sabretmedikçe, katımdaki mükâfatlara asla kavuşamazsınız.

Bana ibadete sabretmeniz, bana isyanda ısrarcı olmanızdan sizin için daha kolaydır.

Günahı bırakmak, ateşin harâretinden kurtulmak için bana mazeret beyan etmenizden sizin için daha kolaydır. Dünyâ azabı sizin için âhiret azabından daha kolaydır.

Ey Ademoğlu! Hepiniz dalâlettesiniz, ancak benim hidâyete erdirdiklerim müstesnâ. Hepiniz kötü işler yapmaktasınız, ancak benim koruduklarım müstesnâ.

Bana tevbe edin ki size rahmet edeyim, hiçbir sırrınızın kendisine gizli olmadığı zâtın karşısında birbirinizin sır perdelerini yırtmayın." [10]

الْمَوْعِظَةُ التَّاسِعَةُ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ أَدَمَ! لَا تَلْعَنُوا الْمَخْلُوقِينَ فَتُرَدَّ اللَّعْنَةُ عَلَيْكُمْ يَا ابْنَ أَدَمَ! اِسْتَقَامَتِ السَّمَوَاتُ فِي الهَوَاءِ بِلا عَمَدٍ بِاسْمٍ وَاحِدٍ مِنْ أَسْمَائِي وَلَمْ تَسْتَقِمْ قُلُوبُكُمْ بِأَلْفِ مَوْعِظَةٍ مِنْ كِتَابِي يَا أَيُّهَا النَّاسُ! كَمَا لَا يَلِينُ الحَجَرُ فِي المَاءِ، كَذَلِكَ لَا تُؤَثِّرُ الْمَوْعِظَةُ فِي الْقُلُوبِ الْقَاسِيَةِ. يَا ابْنَ آدَمَ! كَيْفَ تَشْهَدُونَ أَنَّكُمْ عِبَادُ اللَّهِ ثُمَّ تَعْصُونَهُ؟ وَكَيْفَ تَزْعُمُونَ أَنَّ الْمَوْتَ حَقٌّ وَأَنْتُمْ لَهُ كَارِهُونَ، وَتَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ.

DOKUZUNCU VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Yaratılmışlara lânet etmeyin ki o lânet sizin üzerinize döndürülmesin.

Ey Ademoğlu! Benim isimlerimden tek bir isimle gökler havada direksiz dosdoğru durdu.

[10] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil:7/90.

Ama benim kitabımdan bin vaazla bile kalpleriniz doğrulmadı.

Ey insanlar! Taş suda yumuşamadığı gibi, vaaz da katı kalplere tesir etmez.

Ey Ademoğlu! Kendinizin Allah'ın kulları olduğuna şahitlik ediyorsunuz da sonra O'na nasıl isyan edebiliyorsunuz?

Ölümün hak olduğunu iddia ediyorsunuz da hâlâ nasıl ona karşı isteksiz kalıyorsunuz?

Hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyi dillerinizle söylüyorsunuz ve onu önemsiz sanıyorsunuz; oysa o, Allâh'a göre çok büyük!" [11]

الْمَوْعِظَةُ العَاشِرَةُ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءُ لِمَا فِي الصُّدُورِ، فَلِمَ لَا تُحْسِنُونَ إِلَّا لِمَنْ أَحْسَنَ إِلَيْكُمْ، وَلَا تَصِلُونَ إِلَّا مَنْ وَصَلَكُمْ، وَلَا تُكَلِّمُونَ إِلَّا مَنْ كَلَّمَكُمْ، وَلَا تُطْعِمُونَ إِلَّا مَنْ أَطْعَمَكُمْ، وَلَا تُكْرِمُونَ إِلَّا مَنْ أَكْرَمَكُمْ ۚ وَلَيْسَ لِأَحَدٍ عَلَى أَحَدٍ فَضْلٌ، إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ، الَّذِينَ يُحْسِنُونَ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْهِمْ، وَيَصِلُونَ مَنْ قَطَعَهُمْ، وَيَعْفُونَ عَمَّنْ حَرَمَهُمْ، وَيَأْتَمِنُونَ مَنْ خَانَهُمْ، وَيُكَلِّمُونَ مَنْ هَجَرَهُمْ، وَيُكْرِمُونَ مَنْ أَهَانَهُمْ، وَإِنِّي بِكُمْ لَخَبِيرٌ.

ONUNCU VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey insanlar! Gerçekten rabbinizden size çok büyük bir vaaz ve kalplerdekilere şifâ gelmiştir.

Siz niçin kendinize iyilik edenden başkasına iyilik etmiyorsunuz? Size gelip gidenden başkasını ziyaret etmiyorsunuz? Sizinle konuşanlardan başkasıyla konuşmuyorsunuz? Sizi

[11] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/91

yedirenlerden başkasını yedirmiyorsunuz? Size ikram edenlerden başkasına ikram etmiyorsunuz?

Oysa kimsenin kimseye karşı bir üstünlüğü yoktur.

Allâh-u Teâlâya ve Rasûlüne îmân etmiş gerçek mü'minler o kimselerdir ki, kendilerine kötülük edenlere iyilik ederler, kendileriyle ilişkiyi kesenleri ziyaret ederler, kendilerini mahrum bırakanları affederler, kendilerine hâinlik yapanlara emin davranırlar, kendilerini terk edenlerle konuşurlar ve kendilerini alçaltanlara ikram ederler.

Şüphesiz ki ben sizden elbette hakkıyla haberdârım." [12]

الْمَوْعِظَةُ الحَادِيَةَ عَشْرَةَ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّمَا الدُّنْيَا دَارُ لِمَنْ لَا دَارَ لَهُ، وَمَالُ لِمَنْ لَا مَالَ لَهُ، وَلَهَا يَجْمَعُ مَنْ لا عَقْلَ لَهُ وَبِهَا يَفْرَحُ مَنْ لا فَهْمَ لَهُ، وَعَلَيْهَا يَحْرِصُ مَنْ لَا تَوَكَّلَ لَهُ، وَيَطْلُبُ شَهَوَاتِهَا مَنْ لَا مَعْرِفَةَ لَهُ، فَمَنْ أَرَادَ نِعْمَةً زَائِلَةً، وَحَيَاةً مُنْقَطِعَةً، فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَعَصَى رَبَّهُ، وَنَسِيَ الْآخِرَةَ وَغَرَّتْهُ دُنْيَاهُ، وَأَرَادَ ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ. هَذَا! إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ. يَا ابْنَ آدَمَ! رَاعُونِي وَتَاجِرُونِي، وَعَامِلُونِي وَأَسْلِفُونِي فِي رِبْحِكُمْ عِنْدِي مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَلَا تَنْفَدُ خَزَائِنِي وَلَا تَنْقُصُ، وَأَنَا الوَهَّابُ الْكَرِيمُ.

ON BİRİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki: "Ey insanlar! Dünya ancak (âhirette) kendisi için hiçbir yurt bulunmayanın yurdudur, kendisine âit hiçbir malı olmayanın malıdır.

Ancak aklı olmayan sadece onun için toplamaya çalışır. Ancak kendisinde hiçbir tevekkül bulunmayan sadece ona düşkün olur. Onun arzularını ancak, kendisinde hiçbir mârifet (bilgi) bulunmayan kimse ister.

[12] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/91.

Artık her kim elden çıkacak bir nimet ve tükenecek bir hayat istemişse muhakkak o, nefsine zulmetmiştir, rabbine isyân etmiştir, âhireti unutup ihmal etmiştir, dünyâsı onu aldatmıştır, kendisi de günahın açığını ve gizlisini murad etmiştir. İşte gerçek budur.

Şüphesiz ki günah kazananlar, işledikleri şeyler sebebiyle çok yakında cezalandırılacaklardır.

Ey Ademoğlu! Beni gözetin, benimle ticaret yapın, benimle iş yapın ve kârınız hususunda benimle vâdeli iş yapın. Çünkü benim katımda hiçbir göz görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin kalbinden geçmemiş nimetler vardır. Benim hazînelerim hiç tükenmez ve eksilmez. Vehhab (karşılıksız veren) ve Kerîm (ikram eden) ancak benim.[13]

الْمَوْعِظَةُ الثَّانِيَةَ عَشْرَةَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ أَدَمَ! أُذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ. كَمَا لَا تَهْتَدِي السَّبِيلَ إِلَّا بِدَلِيلٍ، كَذَلِكَ لا طَرِيقَ إِلَى الجَنَّةِ إِلَّا بِعَمَلٍ. وَكَمَا لَا يُجْمَعُ الْمَالُ إِلَّا بِنَصَبٍ، كَذَلِكَ لَا تَدْخُلُونَ الجَنَّةَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى عِبَادَتِي. فَتَقَرَّبُوا إِلَى اللهِ بِالنَّوَافِلِ، وَاطْلُبُوا رِضَائِي بِرِضَا الْمَسَاكِينِ عَنْكُمْ، وَارْغَبُوا إِلَى رَحْمَتِي بِمَجَالِسِ الْعُلَمَاءِ، فَإِنَّ رَحْمَتِي لَا تُفَارِقُهُمْ طَرْفَةَ عَيْنٍ. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا مُوسَى إِسْمَعْ مَا أَقُولُ، فَالْحَقُّ أَنَّهُ مَنْ تَكَبَّرَ عَلَى مِسْكِينٍ حَشَرْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى صُورَةِ الذَّرِ، وَمَنْ تَوَاضَعَ لَهُ رَفَعْتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَمَنْ تَعَرَّضَ لِهَتْكِ سِرِ مِسْكِينٍ حَشَرْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غَيْرَ مَسْتُورٍ سِرُّهُ، وَمَنْ أَهَانَ فَقِيرًا فَقَدْ بَارَزَنِي بِالْمُحَارَبَةِ، وَمَنْ يُؤْمِنُ بِي صَافَحَتْهُ الْمَلَائِكَةُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

ON İKİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Üzerinize in'âm etmiş bulunduğum (bunca) nimetimi hatırlayın (da, onları iman ve şükürle karşılayın)!

[13] Mecmû'atü-r Rasâil: 7/92.

Siz benim (her konudaki emirlerimi, özellikle de son peygamberime ve kitabıma inanacağınıza dâir) ahdimi yerine getirin ki, ben de sizin (buna karşılık güzel mükâfatlar alacağınıza dâir) ahdinizi yerine getireyim.

Bir de (söz bozmanızın sebebiyet vereceği azap hususunda) benden, ancak benden korkun!

Rehber olmadan yolunu bulamayacağın gibi, çalışmadan da cennete yol yoktur.

Yorulmadan mal toplanmayacağı gibi, işte böylece benim ibâdetime sabretmeden de Cennet'e giremezsiniz.

O halde nâfilelerle Allâh'a yakınlaşmaya çalışın.

Fakirlerin sizden râzı olmasıyla benim rızâmı arayın.

Âlimlerin meclislerine devâm ederek benim rahmetime rağbet edin. Şüphesiz benim rahmetim göz açıp kapayacak kadar az bir zaman bile onlardan ayrılmaz.

Allâh-u Teâlâ buyurdu ki: "Ey Mûsâ! Ne buyuracağımı dinle: Şu kesin gerçektir ki; kim bir yoksula büyüklük taslarsa kıyamet günü onu zerrecikler kadar küçük haşrederim. Fakire karşı tevâzu göstereni ise dünyada ve âhirette yükseltirim.

Bir miskinin sır perdesini yırtmaya kalkışanı kıyamet günü sırrı açık olarak haşrederim.

Bir fakiri alçak tutan, muhakak ki bana savaş îlan etmiş olur.

Kim bana îmân ederse dünyada ve âhirette melekler onunla musâfaha eder." [14]

[14] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/93.

الْمَوْعِظَةُ الثَّالِثَةَ عَشْرَةَ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ! كَمْ مِنْ سِرَاجٍ قَدْ أَطْفَأَتْهُ رِيحُ الهَوَى، وَكَمْ مِنْ عَابِدٍ قَدْ أَفْسَدَهُ العُجْبُ، وَكَمْ مِنْ غَنِي أَفْسَدَهُ الْغِنَاءُ، وَكَمْ مِنْ فَقِيرٍ أَفْسَدَهُ الْفَقْرُ، وَكَمْ مِنْ أَفْسَدَتْهُ العَافِيَةُ، وَكَمْ مِنْ عَالِمٍ أَفْسَدَهُ الْعِلْمُ، صحيح وَكَمْ مِنْ جَاهِلٍ أَفْسَدَهُ الْجَهْلُ فَلَوْلا مَشَايِخُ رُكَّعُ وَشَبَابُ خُشَّعُ، وَأَطْفَالُ رُضَّعُ، وَبَهَائِمُ رُتَّعُ، لَجَعَلْتُ السَّمَاءَ مِنْ فَوْقِكُمْ حَدِيدًا، وَالْأَرْضَ صَفْصَفًا، وَالتُّرَابَ رَمَادًا، وَلَمَا أَنْزَلْتُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ قَطْرَةً، وَلَمَا أَنْبَتْ فِي الْأَرْضِ مِنْ حَبَّةٍ، وَلَصَبَبْتُ عَلَيْكُمُ الْعَذَابَ صَبًا.

ON ÜÇÜNCÜ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

“Nice ışık (âlim) vardır ki havanın (hevânın) rüzgârı (arzusu) onu söndürmüştür.

Nice âbid (ibâdet eden) vardır ki kendini beğenmek onu bozmuştur.

Nice zengin vardır ki zenginlik onu ifsad etmiştir.

Nice fakir vardır ki fakirlik (ve mecbûriyet) onu bozmuştur.

Nice sıhhatli kimse vardır ki âfiyet onu (günahlara sevkederek) ifsâd etmiştir.

Nice âlim vardır ki ilim onu (kibir ve gurura iterek) bozmuştur.

Nice câhil vardır ki cehâlet onu (bir çok günaha düşürerek) ifsâd etmiştir.

Eğer rukû eden yaşlılar, huşû sâhibi gençler, emzikli bebeler ve otlayan hayvanlar olmasaydı, elbette üzerinizdeki göğü demir, yeri kupkuru, toprağı da kül yapardım da size gökten

bir damla indirmezdim, yerden de bir dâne bitirmezdim ve elbette azabı üzerinize boşaltır-casına dökerdim.” [15]

الْمَوْعِظَةُ الرَّابِعَةَ عَشْرَةَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ! أَطْلُبُونِي بِقَدْرِ حَاجَتِكُمْ إِلَيَّ، وَاعْصُونِي بِقَدْرِ صَبْرِكُمْ عَلَى النَّارِ، وَلَا تَنظُرُوا إِلَى آجَالِكُمُ الْمُسْتَأْخِرَةِ، وَأَرْزَاقِكُمُ الْحَاضِرَةِ، وَذُنُوبِكُمُ الْمُسْتَتِرَةِ وَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ.

ON DÖRDÜNCÜ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Beni, bana olan ihtiyacınız kadar arayın. Bana ateşe tahammülünüz kadar isyan edin.

Geciken ecellerinize, önünüzdeki rızıklarınıza ve örtülü olan günahlarınıza bakmayın.

Allâh-u Teâlânın zâtından başka herşey yok olucudur. Hüküm (karar) ancak O'na aittir. Siz de ancak O'na döndürüleceksiniz." [16]

[15] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/93.
[16 - 17] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/94.

الْمَوْعِظَةُ الْخَامِسَةَ عَشْرَةَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ! إِنْ صَلَحَ دِينَكُمْ وَلَحْمُكُمْ وَدَمُكُمْ، صَلَحَ عَمَلُكُمْ وَلَحْمُكُمْ وَدَمُكُمْ، وَإِنْ فَسَدَ دِينُكُمْ فَسَدَ عَمَلُكُمْ وَلَحْمُكُمْ وَدَمُكُمْ فَلَا تَكُنْ كَالْمِصْبَاحِ يَحْرُقُ نَفْسَهُ وَيُضِيءُ لِلنَّاسِ، وَأَخْرِجْ حُبَّ الدُّنْيَا مِنْ قَلْبِكَ، فَإِنِّي لَا أَجْمَعُ حُبَّ الدُّنْيَا وَحُبِّي فِي قَلْبِ وَاحِدٍ أَبَدًا، وَارْفُقْ بِنَفْسِكَ فِي جَمْعِ الرِّزْقِ، فَإِنَّ الرِّزْقَ مَقْسُومٌ، وَالْحَرِيصَ مَحْرُومٌ، وَالْبَخِيلَ مَذْمُومٌ وَالنِّعْمَةَ لَا تَدُومُ، وَالْاسْتِقْصَاءَ شُومٌ، وَالأَجَلَ مَعْلُومٌ وَالْحَقّ مَعْلُومٌ وَخَيْرُ حِكْمَةِ اللَّهِ الْخُشُوعُ، وَخَيْرُ الْغِنَاءِ الْقَنَاعَةُ، وَخَيْرُ الزَّادِ التَّقْوَى، وَخَيْرُ مَا أَتَى فِي الْقُلُوبِ الْيَقِينُ، وَخَيْرُ مَا أُعْطِيتُمُ الْعَافِيَةُ.

ON BEŞİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki: "Ey Âdemoğlu! Dîniniz, (yediklerinizden devam eden) etiniz ve kanınız düzgün olursa, işiniz, etiniz ve kanınız da düzgün olur. Dîniniz bozuk olursa, işiniz, etiniz ve kanınız da bozuk olur.

Kendini bitirip etrafını aydınlatan mum gibi olma. Dünyâ sevgisini kalbinden çıkar. Çünkü ben, dünyâ sevgisiyle bana olan sevgiyi bir kalpte asla bir araya getirmem.

Rızık toplama hususunda kendine acı, çünkü şüphesiz rızık taksim edilmiştir, hırslı kişi mahrum edilmiştir, cimri kınanmıştır, nîmet devam etmeyecektir, bir işin peşine düşerken sonuna kadar ısrarcı olmak uğursuzluktur. Ecel de bilinmektedir, Hak da bilinmektedir.

Allâh-u Teâlâ'nın (seçkin kullara öğrettiği) hikmetinin en hayırlısı huşû' (Allâh-u Teâlâ ile beraberlik huzuru)dur. Zenginliğin en iyisi kanaat, azığın en iyisi ise takvâdır.

Kalplere gelen şeylerin en iyisi yakîn (şüphesiz inanç), size verilen şeylerin en iyisi de âfiyettir (musîbete uğramadan yaşamaktır)."

الْمَوْعِظَةُ السَّادِسَةَ عَشْرَةَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ، وَكَمْ تَقُولُونَ وَتُخْلِفُونَ، وَكَمْ تَنْهَوْنَ عَمَّا لَسْتُمْ عَنْهُ تَنْتَهُونَ، وَكَمْ تَأْمُرُونَ وَلَا تَفْعَلُونَ، وَكَمْ تَجْمَعُونَ مَا لا تَأْكُلُونَ، وَكَمْ تَوْبَةٍ يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ تُؤَخِّرُونَ، عَامًا بَعْدَ عَامٍ ثُمَّ لَا تُنْظَرُونَ، أَعِنْدَكُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَمَانُ أَمْ بِيَدِكُمْ بَرَاءَةُ مِنَ النَّارِ أَمْ تَحَقَّقْتُمُ الْفَوْزَ بِالْجِنَانِ؟ أَمْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الرَّحْمَنِ رَحْمَةٌ أَبْطَرَتْكُمُ النِعَمُ وَأَفْسَدَكُمُ الْإِحْسَانُ وَغَرَّكُمْ مِنَ الدُّنْيَا طُولُ الأَمَلِ. فَاغْتَنِمُوا الصَّحَةَ وَالسَّلَامَةَ، فَأَيَّامُكُمْ مَعْلُومَةً، وَأَنْفَاسُكُمْ مَعْدُودَةً، وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِمَّا بَقِيَ فِي أَيْدِيكُمْ يَا ابْنَ آدَمَ! إِنَّكَ تَقْدُمُ عَلَى عَمَلِكَ، وَإِنَّ كُلَّ يَوْمٍ يَهْدِمُ مِنْ عُمْرِكَ مِنْ يَوْمِ خَرَجْتَ مِنْ بَطْنِ أُمِّكَ، وَتَذْنُوا كُلَّ يَوْمٍ مِنْ قَبْرِكَ حَتَّى تَدْخُلَهُ يَا ابْنَ أَدَمَ! مَثَلُكُمْ فِي الدُّنْيَا كَمَثَلِ الذُّبَابِ كُلَّمَا وَقَعَ فِي الْعَسَلِ انْتَشَبَ فِيهِ، فَكَذَلِكَ أَنْتَ، لَا تَكُنْ كَالْحَطَبِ الَّذِي يَحْرُقُ نَفْسَهُ لِغَيْرِهِ بِالنَّارِ.

ON ALTINCI VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki: “Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyleri niye söylüyorsunuz? Nice şeyler söylüyorsunuz da, sözünüzde durmuyorsunuz. Nice şeyleri engelliyor, ama kendiniz onlardan sakınmıyorsunuz.

Nice şeyleri emrediyorsunuz ama kendiniz yapmıyorsunuz.

Yiyemeyeceğiniz nice şeyleri yığıyorsunuz.

Bir günün ardından diğer gün, bir yılın ardından diğer yıl, tevbeyi ne kadar da geciktiriyorsunuz. Ama sonra size mühlet (fırsat) verilmeyecektir.

Yanınızda ölümden bir güvence mi var, yoksa elinizde ateşten, bir berât mı var? Yoksa siz cennete nâil olacağınızı kesinleştirdiniz mi, ya da sizinle Rahmân arasında bir rahim/akrabâlık mı var?

Nîmetler sizi şımartmış, iyilik sizi bozmuş, dünyâdan uzun beklentiler sizi aldatmış.

O halde sıhhat ve selameti ganîmet bilin. Çünkü günleriniz bilinmektedir. Nefesleriniz de sayılıdır.

Ellerinizdekilerden kendiniz için yatırım yapın.

Ey Ademoğlu! Şüphesiz sen yaptığına kavuşacaksın. Annenin karnından çıktığın günden beri her bir gün hiç şüphesiz ki senin ömründen bir kısmını kırıp geçiriyor, böylece sen her gün kabrine biraz daha yaklaşıyorsun ve sonunda ona gireceksin.

Ey Ademoğlu! Sizin dünyadaki ilginç durumunuz, sineğin acayip haline benzer. Ne zaman bir balın içine düşse tamamen içine yapışır kalır.

İşte böylece sen de, başkası için kendini ateşle yakan odun gibi olma.” [17]

الْمَوْعِظَةُ السَّابِعَةَ عَشْرَةَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : يَا ابْنَ آدَمَ! اِعْمَلْ كَمَا أَمَرْتُكَ، وَانْتَهِ عَمَّا نَهَيْتُكَ عَنْهُ، أَجْعَلْكَ حَيًّا لَا تَمُوتُ أَبَدًا، وَأَنَا حَيٌّ لَا أَمُوتُ أَبَدًا، وَإِذَا قُلْتُ لِلشَّيْءِ "كُنْ فَيَكُونُ. يَا ابْنَ آدَمَ! إِنْ كَانَ قَوْلُكَ مَلِيحًا، وَعَمَلُكَ قَبِيحًا، فَأَنْتَ رَئِيسُ الْمُنَافِقِينَ وَإِذَا كَانَ ظَاهِرُكَ مَلِيحًا وَبَاطِنُكَ قَبِيحًا فَأَنْتَ مِنَ الْهَالِكِينَ) يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ) (وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ).
يَا ابْنَ أَدَمَ! لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ تَوَاضَعَ لِعَظَمَتِي، وَقَطَعَ النَّهَارَ بِذِكْرِي، وَكَفَّ نَفْسَهُ عَنِ الشَّهَوَاتِ مِنْ أَجْلِي، فَإِنِّي آوِي الْغَرِيبَ وَأُوَمِنُ الْفَقِيرَ، وَأُكْرِمُ الْيَتِيمَ وَأَكُونُ لَهُ كَالْأَبِ الرَّحِيمِ، وَلِلْأَرَامِلِ كَالرَّوْجِ الْعَطُوفِ الشَّفُوقِ. فَمَنْ كَانَتْ هَذِهِ صِفَتَهُ كُنْتُ مُجِيبًا لَهُ، إِذَا دَعَانِي شَيْئًا أَسْتَجِيبُهُ، وَإِذَا سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ.

ON YEDİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Sana emrettiğim gibi amel et ve seni kendisinden nehyetmiş olduğun şeylerden vazgeç ki, seni ebediyyen ölmeyecek bir diri yapayım.

İşte ben ebediyyen ölmeyecek bir Hayy'ım (diriyim). Ben bir şeye: “Ol” dediğim anda o hemen olur.

[17] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/95.

Senin sözün hoş, amelin ise çirkin olursa işte sen münafıkların başısın, dışın hoş, ama için çirkin ise sen helâk olanlardansın.

Münafıklar Allah'ı aldatmaya çalışırlar halbuki O onları aldatmaktadır.

Böylece ancak kendilerini aldatırlar da fark edemezler.

Ey Ademoğlu! Benim azametime karşı tevâzu gösteren, gündüzlerini zikrimle tüketen ve kendini benden sebep isteklerinden engelleyenden başkası Cennet'e giremez.

Şüphesiz ki ben garibanı barındırırım.

Fakire güvence veririm.

Yetime ikram edierim ve ona merhametli baba gibi olurum.

Dullara da şefkatli ve merhametli eş gibi muamele ederim.

İşte kim bu sıfatlara sahip olursa ben ona icâbet ederim.

Benden bir şey isterse kabul ederim, benden ne isterse ona veririm." [18]

[18] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/96.

الْمَوْعِظَةُ الثَّامِنَةَ عَشْرَةَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : يَا ابْنَ أَدَمَ! إِلَى مَنْ تَشْكُونِي وَلَيْسَ لِمِثْلِي تَشْكُوا وَإِلَى مَتَى تَنْسَوْنِي وَلَمْ أَسْتَوْجِبْ مِنْكُمْ ذَلِكَ وَإِلَى مَتَى تَكْفُرُونِي وَلَسْتُ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ وَإِلَى مَتَى تَجْحَدُ نِعْمَتِي وَإِلَى مَتَى تَسْتَخِفُ بِكِتَابِي، وَلَمْ أُكَلِّفْكَ مَا لَا تُطِيقُ وَإِلَى مَتَى تَجْفُونِي؟ وَإِلَى مَتَى تَجْحَدُونِي وَلَيْسَ لَكُمْ رَبٌّ غَيْرِي وَإِذَا مَرِضْتُمْ فَأَيُّ طَبِيبٍ مِنْ دُونِي يَشْفِيكُمْ؟ فَقَدْ شَكَوْتُمُونِي وَسَخِطْتُمْ قَضَائِي، وَأَنَا الَّذِي أَرْسَلْتُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا فَقُلْتُمْ مُطِرْنَا بِهَذَا النَّجْمِ، فَقَدْ كَفَرْتُمُونِي وَآمَنْتُمْ بِالنَّجْمِ، وَأَنَا الَّذِي أَنْزَلْتُ عَلَيْكُمْ رَحْمَتِي قَدَرًا مَقْدُورًا مَكْبُولاً مَعْدُودًا مَوْزُونًا مَقْسُومًا، فَإِذَا جَاءَ أَحَدَكُمْ قُوتُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ قَالَ: "أَنَا بِشَرٍ وَلَسْتُ بِخَيْرٍ فَقَدْ جَحَدَ نِعْمَتِي وَمَنْ مَنَعَ الزَّكَاةَ مِنْ مَالِهِ فَقَدِ اسْتَخَفَ بِكِتَابِي، وَإِذَا عَلِمَ بِوَقْتِ الصَّلَاةِ لَمْ يَفْرُغْ لَهَا فَقَدْ غَفَلَ عَنِّي.

ON SEKİZİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

“Ey Ademoğlu! Benim gibi bir şikâyet merci’i bulunmadığı halde beni kime şikâyet ediyorsun?

Ne zamana kadar beni unutacaksınız? Oysa sizden hakkım hiç bu değil.

Ne zamana kadar beni inkâr edeceksiniz? Oysa Ben kullara hiç zulmedici değilim.

Ne zamana dek benim nîmetimi bile bile inkâr edeceksin?

Ne zamana kadar benim kitabımı hafife alacaksın? Oysa ben seni güç yetiremeyeceğin hiçbir şeyle sorumlu tutmadım.

Daha ne zamana kadar bana cefalı olacaksın?

Ne zamana kadar beni kasten inkâr edeceksiniz? Oysa sizin için benden başka hiçbir rab yok.

Hastalandığınız zaman benden başka hangi doktor size şifa verecek? Ama siz beni şikâyet ettiniz ve benim hükmüme kızdınız.

Göğü üzerinize bolca ben gönderdim, ama siz: “Falan yıldız sâyesinde yağmura kavuşturulduk” dediniz. Beni inkâr ettiniz, yıldıza îmân ettiniz.

Halbuki ölçülüp biçilmiş, tartılıp sayılmış ve hesap edilip taksim edilmiş rahmetimi sizin üzerinize ben indirdim.

Birinize üç günlük azık geldiği zaman: “Kötü durumdayım, hâlim iyi değil” diyor. İşte bu kul benim nîmetimi bile bile inkâr etmiştir.

Malından zekâtı engelleyen muhakkak ki benim kitabımı hafife almış demektir.

Bir kul namaz vaktini bilir de, onun için vakit ayırmazsa gerçekten de o kul benden gaflet etmiştir." [19]

الْمَوْعِظَةُ التَّاسِعَةَ عَشْرَةَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ! اِصْبِرْ وَتَوَاضَعْ أَرْفَعْكَ، وَاشْكُرْنِي أَزِدْكَ، وَاسْتَغْفِرْنِي أَغْفِرْ لَكَ، وَإِذَا دَعَوْتَنِي أَسْتَجِيبُ لَكَ، وَتُبْ إِلَيَّ أَتُبْ عَلَيْكَ، وَاسْأَلْنِي أُعْطِكَ، وَتَصَدَّقْ أُبَارِكْ لَكَ فِي رِزْقِكَ، وَصِلْ رَحِمَكَ أَزِدْ فِي أَجَلِكَ، وَاطْلُبْ مِنِّي الْعَافِيَةَ بِطُولِ الصِّحَّةِ وَالسَّلَامَةِ فِي الوَحْدَةِ، وَالإِخْلَاصَ فِي الرَّغْبَةِ وَالْوَرَعَ إِلَى اللَّهِ فِي التَّوْبَةِ، وَالْغِنَاءَ فِي الْقَنَاعَةِ. يَا ابْنَ آدَمَ! كَيْفَ تَطْمَعُ فِي الْعِبَادَةِ مَعَ الشَّبَعِ وَكَيْفَ تَطْمَعُ فِي حُبِّ اللَّهِ مَعَ حُبِّ الْمَالِ وَكَيْفَ تَطْمَعُ فِي الْخَوْفِ مَعَ خَوْفِ الْفَقْرِ وَكَيْفَ تَطْمَعُ فِي الْوَرَعِ مَعَ الْحِرْصِ عَلَى الدُّنْيَا وَكَيْفَ تَطْمَعُ فِي مَرْضَاةِ اللَّهِ بِغَيْرِ الْمَسَاكِينِ وَكَيْفَ تَطْمَعُ فِي الرِّضَا مَعَ الْبُخْلِ وَكَيْفَ تَطْمَعُ فِي الْجَنَّةِ مَعَ حُبِّ الدُّنْيَا وَمَعَ الْمَدْحِ وَكَيْفَ تَطْمَعُ فِي السَّعَادَةِ مَعَ قِلَّةِ الْعِلْمِ.

ON DOKUZUNCU VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Sabret ve tevâzûlu ol ki, seni yükselteyim.

[19] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/97.

Bana şükret ki nîmetini artırayım.

Benden bağışlanma iste ki seni bağışlayayım. O zaman bana dua ettiğinde sana icâbet ederim.

Bana tevbe et ki, tevbeni kabul edeyim.

Benden dilekte bulun ki, sana vereyim.

Sadaka ver ki senin için rızkını bereketlendireyim.

Sıla-i rahim (akraba ziyareti) yap ki, ömrünü uzatayım.

Uzun süre sıhhat ve selâmet ile kazanacağın âfiyeti benden (isterken, onu) yalnızlıkta ara.

İhlâsı/samîmiyeti (benim rızâma) rağbette, Allâh için haramlardan sakınmayı tevbede, zenginliği de kanaatta ara.

Ey Ademoğlu! Tok olduğun halde nasıl ibâdet etmek arzularsın?

Mal sevgisiyle birlikte Allâh sevgisini nasıl arzularsın?

Fakirlikten korkarak Allah korkusunu nasıl arzularsın?

Dünyâ hırsıyla berâber verâ'ı[20] nasıl arzularsın?

[20] **Verâ':** Harama düşerek Allah'ın rızâsından uzaklaşma korkusundan helâl ve mübah şeylerin birçoğunu terk etmek.

Fakirlerle olmadan Allah'ın rızâsını nasıl arzularsın?

Cimriliğine rağmen nasıl olur da (Allâh-u Teâlânın) rızâ(sına ulaşma)yı arzularsın?

Dünyâ sevgisiyle ve övülmekle nasıl Cennet'i arzularsın?

İlminin azlığına rağmen nasıl olur da mutlu olmayı arzularsın?" [21]

الْمَوْعِظَةُ الْعِشْرُونَ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى : يَا أَيُّهَا النَّاسُ! لَا عَيْشَ كَالتَّدْبِيرِ، وَلَا وَرَعَ كَالْكَفِّ عَنِ الْأَذَى، وَلَا حُبِّ أَرْفَعُ مِنَ الأَدَبِ، وَلَا شَفِيعَ كَالتَّوْبَةِ، وَلَا عِبَادَةَ كَالْعِلْمِ، وَلَا صَلَاةَ كَالْخَشْيَةِ وَلَا ظَفَرَ كَالصَّبْرِ، وَلَا سَعَادَةَ كَالتَّوْفِيقِ، وَلَا زَيْنَ أَزْيَنُ مِنَ الْعَقْلِ، وَلَا رَفِيقَ آنَسُ مِنَ الْحِلْمِ. يَا ابْنَ آدَمَ! تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمْلَا قَلْبَكَ غِنًى، وَأُبَارِكْ فِي رِزْقِكَ، وَأُحِلَّ فِي جِسْمِكَ رَاحَةً، وَلَا تَغْفُلْ عَنْ ذِكْرِي فَإِنْ غَفَلْتَ أَمْلَا قَلْبَكَ فَقْرًا، وَبَدَنَكَ تَعَبًا وَنَصَبًا، وَصَدْرَكَ هَمًا، وَلَوْ أَبْصَرتَ مَا بَقِيَ مِنْ عُمْرِكَ لَرَهِدْتَ فِيمَا بَقِيَ مِنْ أَمَلِكَ يَا ابْنَ آدَمَ! بِعَافِيَتِي قَوِيتَ عَلَى طَاعَتِي، وَبِتَوْفِيقِي أَدَّيْتَ فَرِيضَتِي، وَبِرِزْقِي قَوِيتَ عَلَى مَعْصِيَتِي، وَبِمَشِيئَتِي تَشَاءُ مَا تَشَاءُ، وَبِإِرَادَتِي تُرِيدُ مَا تُرِيدُ لِنَفْسِكَ، وَبِنِعْمَتِي قُمْتَ وَقَعَدْتَ وَرَجَعْتَ، وَبِكَنَفِي أَمْسَيْتَ وَأَصْبَحْتَ وَفِي فَضْلِي عِشْتَ وَفِي نِعْمَتِي تَقَلَّبْتَ، وَبِعَافِيَتِي تَجَمَّلْتَ ثُمَّ تَنْسَانِي وَتَذْكُرُ غَيْرِي، فَلِمَ لَا تُؤَدِّي حَقِي وَشُكْرِي.

YİRMİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey insanlar! Tedbir gibi bir rahat yaşam yoktur.

Eziyeti engellemek gibi bir vera' yoktur. Edepten daha üstün bir sevgi yoktur. Tevbe gibi bir şefaatçi yoktur. İlim gibi bir ibâdet yoktur.

Allâh korkusu gibi bir namaz yoktur. Sabır gibi bir zafer yoktur.

Tevfik[22] gibi bir huzur ve mutuluk yoktur.

Akıldan daha çok süsleyen hiçbir süs yoktur. Hilmden[23] daha yakın bir arkadaş yoktur.

[21] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/98.

[22] Allâh-u Teâlâ'nın, kulunun işlerini rızâsına uygun kılması.

[23] Acele etmemek.

Ey Ademoğlu! Kendini tamâmen bana kulluğa ver ki, kalbini zenginlikle doldurayım, rızkını bereketlendireyim ve cismine rahatlık indireyim.

Sakın zikrimden gafil olma. Eğer gaflet edersen, kalbine fakirlik, bedenine yorgunluk ve halsizlik, gönlüne de sıkıntı doldururum.

Ömründen ne kadar kaldığını görseydin, kesinlikle emellerinde tamâmen isteksiz olurdun.

Ey Âdemoğlu! Benim verdiğim âfiyetle bana ibâdete güç buldun, Benim muvaffak kılmamla benim farzlarımı edâ ettin. Bana isyan etmeye de yine benim rızkımla kuvvet buldun. Dilediklerini benim dilememle diliyorsun. Kendin için istediklerini benim irâdemle arzuluyorsun.

Benim nîmetimle kalktın, oturdun ve döndün. Benim barınağımda akşamladın ve sabahladın. Benim lütfumda yaşadın. Benim nîmetlerimde dönüp durdun ve benim âfiyetimle süslenip güzelleştin.

Sonra da beni unutuyorsun da benden başkasını zikrediyorsun. Peki ya o zaman niçin benim hakkımı ve şükrümü edâ etmiyorsun?” [24]

الْمَوْعِظَةُ الْحَادِيَةُ وَالْعِشْرُونَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : يَا ابْنَ آدَمَا الْمَوْتُ يَكْشِفُ أَسْرَارَكَ وَالْقِيَامَةُ تَبْلُو أَخْبَارَكَ، وَالْعَذَابُ يَهْتِكُ أَسْتَارَكَ، فَإِذَا أَذْنَبْتَ ذَنْبًا فَلَا تَنْظُرُ إِلَى صِغَرِهِ، وَلَكِنِ انْظُرْ إِلَى مَنْ عَصَيْتَ، وَإِذَا رُزِقْتَ رِزْقًا قَلِيلاً فَلَا تَنظُرْ إِلَى قِلَّتِهِ، وَلَكِنِ انْظُرْ إِلَى مَنْ رَزَقَكَ وَلَا تَحْقِرِ الذَّنْبَ الصَّغِيرَ، فَإِنَّكَ لا تَدْرِي بِأَيِّ ذَنْبٍ عَصَيْتَهُ وَلَا تَأْمَنْ مِنْ مِكْرِي، فَإِنَّ مَكْرِيَ أَخْفَى عَلَيْكَ مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ عَلَى الصَّفَا فِي اللَّيْلَةِ الْمُظْلِمَةِ يَا ابْنَ أَدَمَ! هَلْ عَصَيْتَنِي فَذَكَرْتَ غَضَبِي وَهَلْ انْتَهَيْتَ عَمَّا نَهَيْتُكَ وَهَلْ أَدَّيْتَ فَرِيضَتِي كَمَا أَمَرْتُكَ وَهَلْ وَاسَيْتَ الْمَسَاكِينَ مِنْ مَالِكَ وَهَلْ أَحْسَنْتَ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْكَ؟ وَهَلْ عَفَوْتَ عَمِّنَ ظَلَمَكَ؟ وَهَلْ وَصَلْتَ مَنْ قَطَعَكَ؟ وَهَلْ أَنْصَفْتَ مَنْ خَانَكَ؟ وَهَلْ كَلَّمْتَ مَنْ هَجَرَكَ؟ وَهَلْ أَدَّبْتَ وَلَدَكَ وَهَلْ أَرْضَيْتَ جِيرَانَكَ؟ وَهَلْ سَأَلْتَ الْعُلَمَاءَ عَنْ أَمْرِ دِينِكَ وَدُنْيَاكَ فَإِنِّي لَا أَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ، وَلَا إِلَى مَحَاسِنِكُمْ وَلَكِنْ أَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ، وَأَرْضَى بِهَذِهِ الْخِصَالِ مِنْكُمْ.

[24] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/99.

YİRMİ BİRİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Ölüm senin sırlarını açacak, kıyamet senin haberlerini açıklayacak, azap da senin perdelerini yırtacak.

Bir günah işlediğin zaman onun küçüklüğüne bakma, kime isyan ettiğine bak.

Az bir rızık ile rızıklandırıldığın zaman onun azlığına bakma, seni rızıklandırana bak.

Küçük günahı hafife alma, çünkü sen, O'na hangi günahla isyan ettiğini bilemezsin.

Benim mekrimden[25] emin olma.

Zîrâ gerçekten benim mekrim sana karanlık gecede düz taşın üzerinde gezen karıncanın ayak sesinden daha gizlidir.

Ey Ademoğlu! İsyan ettin de hiç benim gazabımı aklına getirdin mi?

Sana yasak ettiğim şeylerden vazgeçtin mi? Farzlarımı sana emrettiğim gibi edâ edebildin mi?

Malından fakirlere iyilik ettin mi? Sana kötülük edene iyilik ettin mi? Sana zulmedeni affettin mi?

Sana gelmeyene gittin mi? Sana hâinlik edene insaflı davrandın mı?

Seni terk edenle konuştun mu? Çocuğuna terbiye verdin mi? Komşularını râzı ettin mi?

Din ve dünyâ işlerini âlimlere sordun mu? Şu bir gerçek ki ben sizin ne görünüşlerinize, ne de güzelliklerinize bakmam.

Lâkin beni sizin kalplerinize nazar ederim ve bu güzel hasletlerle sizden râzı gelirim." [26]

[25] Allah-u Te'âlâ'nın kulunu beklemediği taraftan ansızın yakalaması.
[26] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/100.

الْمَوْعِظَةُ الثَّانِيَةُ وَالْعِشْرُونَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ أَدَمَ! أَنْظُرْ إِلَى نَفْسِكَ وَإِلَى جَمِيعِ خَلْقِي، فَإِنْ وَجَدْتَ أَعَزَّ عَلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ، فَاصْرِفْ كَرَامَتَهُ إِلَيْكَ، وَإِلا أَكْرِمْ نَفْسَكَ بِالتَّوْبَةِ وَالْعَمَلِ الصَّالِحِ إِنْ كَانَتْ نَفْسُكَ عَلَيْكَ عَزِيزَةً. وَاذْكُرْ نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللَّهَ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ يَوْمِ التَّغَابُنِ، يَوْمِ الحَاقَّةِ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ، يَوْمِ الطَّامَّةِ يَوْمِ الصَّيْحَةِ يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسُ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ، يَوْمِ الدَّيْمُومَةِ يَوْمِ الزَّلْزَلَةِ، يَوْمِ الْقَارِعَةِ يَوْمٍ فِيهِ تَرْجُفُ مَوَاقِعُ الْجِبَالِ، وَحُلُولِ النَّكَالِ وَتَعْجِيلِ الزَّوَالِ، يَوْمِ الصَّيْحَةِ وَالدَّرَكِ يَوْمٍ فِيهِ تَشِيبُ الْوِلْدَانُ، وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ.

YİRMİ İKİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Kendine ve bütün yaratıklarıma bir bak! Eğer kendi katında kendinden daha değerli bir varlık bulursan, onun değerini kendine yönelt. Ama böyle değilse tevbe ve sâlih amel ile nefsine değer ver.

Allâh'ın, senin üzerinde bulunan (İslâm) nîmetini ve kendisiyle alakalı olarak sizinle sağlamca sözleşmiş bulunduğu o güçlü sözünü hatırlayın ki, hani siz: “İşittik ve itaat ettik!” demiştiniz!

Kıyamet gününden önce, karşılıklı aldatma gününden önce, gerçek günden önce, miktarı ellibin sene olan bir günden önce:

Kendilerine izin verilip de özür dileyemeyecekleri ve konuşamayacakları günden önce, büyük belâ gününden önce, çığlık gününden önce, kaşlarını çatan ekşi suratlı günden önce, kimsenin kimseye hiçbir konuda hiçbir etkisi olmayacağı ve o günde bütün işlerin Allah'a ait olacağı günden önce, devamlılık gününden, deprem gününden ve şiddetli sesle çarpacak günden önce, kendisinde dağların yerlerinin sarsılacağı günden önce,

İşkenceli azap gelip çatmadan, zeval yaklaşmadan, o nârâ gününde yakalanmadan, (dehşetinden) çocukların kendisinde (bir anda) yaşlanacağı güne kavuşmadan Allâh'tan takvâ edin! [27]

O (Yahudi, Hristiyan ve münafık) kimseler gibi olmayın ki: "Dinledik!" dediler, hâlbuki dinlememekteler." [28]

الْمَوْعِظَةُ الثَّالِثَةُ وَالْعِشْرُونَ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ يَا صَاحِبَ الْبَيَانِ إِسْمَعْ كَلَامِي، فَأَنَا اللهُ الْمَلِكُ الدَّيَّانُ، لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ تُرْجُمَانُ بَشِّرْ آكِلَ الرِّبَا بِغَضَبِ الرَّحْمَنِ وَمُضَعَّفَاتِ النِّيرَانِ. يَا ابْنَ أَدَمَ! إِذَا وَجَدْتَ قَسَاوَةً فِي قَلْبِكَ، وَسَقَمًا فِي بَدَنِكَ، وَحِرْمَانًا فِي رِزْقِكَ، وَنَقِيصَةً فِي مَالِكَ، فَاعْلَمْ بِأَنَّكَ تَكَلَّمْتَ بِمَا لَا يَعْنِيكَ. يَا ابْنَ آدَمَ! مَا يَسْتَقِيمُ دِينُكَ حَتَّى يَسْتَقِيمَ لِسَانُكَ، وَلَا يَسْتَقِيمُ لِسَانُكَ حَتَّى تَسْتَحْيِيَ مِنْ رَبِّكَ يَا ابْنَ أَدَمَ! إِذَا نَظَرْتَ فِي عُيُوبِ النَّاسِ وَنَسِيتَ عَيْبَكَ، فَقَدْ أَرْضَيْتَ الشَّيْطَانَ وَأَغْضَبْتَ الرَّحْمَنَ يَا ابْنَ آدَمَا لِسَانُكَ أَسَدُ إِنْ أَطْلَقْتَهُ قَتَلَكَ فَهَلَاكُكَ فِي إِطْلَاقِ لِسَانِكَ.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey iman etmiş olan kimseler!

Allah'ı çokça anarak zikredin!

(Özellikle en şerefli vakitler olan) gündüz başında ve gün sonunda da O'nu tesbîh (ederek ve namaz kılarak tüm noksan sıfatlardan tenzîh) edin!

Ey İmrân'ın oğlu Mûsâ! Ey beyân (ve îzâh) sahibi! Kelâmımı işit:

---

[27] **Takva:** Allah'a iradesine katılmak. O'nu, ihlâsa (samimiyete) eriştirilmiş kulların bildiği gibi gibi bilip en küçükten en büyüğe,
iradesi üzere işleyen fıtratına uyumlu hareket etmek.

[28] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/101.

“Gerçek hükümdar ve herşeyin karşılığını hakkıyla veren Allâh ancak benim. Benimle senin aranda tercüman yoktur.

Faiz yiyeni Rahmân'ın gazabıyla ve ateşlerin katkatıyla müjdele.

Ey Ademoğlu!

Kalbinde bir katılık, bedeninde bir hastalık, rızkında bir noksanlık ve malında bir eksiklik bulursan, bil ki şüphesiz sen sana lâzım olmayan şeyler konuşmuşsun.

Ey Ademoğlu!

Dilin doğru olmadıkça dînin doğru olmaz. Rabbinden utanmadıkça da dilin doğru olmaz.

Ey Ademoğlu!

Kendi ayıbını unutur da insanların ayıplarına bakarsan, gerçekten de sen şeytanı râzı etmiş, Rahmân'ı gazaba getirmişsin demektir.

Ey Ademoğlu!

Dilin bir aslandır. Onu salıverirsen seni öldürür. Artık senin helâkin dilini (gerekli-gereksiz, helâl-haram her şeyi konuşmaya) salıvermendedir." [29]

[29] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/102.

الْمَوْعِظَةُ الرَّابِعَةُ وَالْعِشْرُونَ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى : يَا بَنِي آدَمَ! إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُو عَدُوًّا إِعْلَمُوا الْيَوْمَ الَّذِي تُحْشَرُونَ فِيهِ فَوْجًا فَوْجًا، وَتَقُومُونَ بَيْنَ يَدَيِ الرَّحْمَنِ صَفًّا صَفًّا، وَتَقْرَأُونَ الْكِتَابَ حَرْفًا حَرْفًا، وَتُسْأَلُونَ عَمَّا عَمِلْتُمْ سِرًّا وَجَهْرًا. يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا، وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وِرْدًا ، لَكُمْ وَعْدُ وَوَعِيدُ، فَإِنِّي أَنَا اللهُ لَا شَبِيهَ لِي، وَلَيْسَ سُلْطَانُ كَسُلْطَانِي. مَنْ صَامَ لِي فِي دَهْرِهِ خَالِصًا أَفْطَرْتُهُ بِأَلْوَانِي، وَمَن بَاتَ فِي لَيْلِهِ قَائِمًا كَانَ لَهُ شَأْنُ مِنْ شَأْنِي، وَمَنْ غَضَّ عَيْنَهُ عَنْ مَحَارِمِي أَمَّنْتُهُ مِنْ نِيرَانِي. فَأَنَا الرَّبُّ فَاعْرِفُونِي، وَأَنَا الْمُنْعِمُ فَاشْكُرُونِي، وَأَنَا الْحَافِظُ فَاحْفَظُونِي، وَأَنَا النَّاصِرُ فَانْصُرُونِي، وَأَنَا الْغَافِرُ فَاسْتَغْفِرُونِي، وَأَنَا الْمَقْصُودُ فَاقْصِدُونِي، وَأَنَا الْمُعْطِي فَاسْأَلُونِي، وَأَنَا المَعْبُودُ فَاعْبُدُونِي، وَأَنَا الْعَالِمُ فَاحْذَرُونِي

YİRMİ DÖRDÜNCÜ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Gerçekten şeytan sizin için büyük bir düşmandır. Öyleyse siz de onu düşman edinin (de, inanç ve amellerinizin hiçbirinde ona uymayıp, hakiki dostunuz olan Allâh-u Teâlâ'ya itaat edin)!

Grup grup mahşere çıkarılacağınız, Rahmân'ın huzurunda saf saf duracağınız, kitabınızı harf harf okuyacağınız, gizli ve açık tüm yaptıklarınızdan bir bir sorulacağınız günü iyi bilin!

O gün takva sahiplerini (sâlih amellerinin ve kestikleri kurbanların bir karşılığı olarak altın eyerli ve yakut semerli develerle taşınan) binekli heyetler hâlinde O Rahmân'a haşredeceğiz, suçluları ise, susuz, Cehennem'e sevk edeceğiz.

Sizin için (ibâdet ve isyanlarınıza karşı) müjde ve tehdit vardır.

Gerçekten ben, kendisi için hiçbir benzer bulunmayan Allâh, ancak benim! Benim saltanatım gibi bir saltanat yoktur.

Yaşadığı uzun zaman zarfında sırf Benim için oruç tutan kişiyi rengârenk rızıklarımla iftar ettireceğim. Gecesinde ayakta olan için de benim özel tecellîlerimden bir tecellî olacaktır.

Kim gözünü benim haramlarımdan yumarsa onu ateşlerimden emin kılarım.

İşte Rab ancak benim! Öyleyse beni iyi tanıyın. Nîmet veren ancak benim! O halde bana şükredin! Koruyan ancak benim! O aman siz de beni koruyun. Yardım eden ancak benim! Öyleyse siz de bana yardım edin.

Bağışlayan ancak benim! O halde benden bağlanma isteyin.

Hedeflenecek ancak benim!

O zaman beni kastedin.

Veren ancak benim! Öyleyse benden isteyin.

İbâdet olunmaya lâyık olan ancak benim! O halde bana kulluk edin.

Her şeyi bilen ancak benim! Öyleyse benden sakınarak hareket edin." [30]

الْمَوْعِظَةُ الْخَامِسَةُ وَالْعِشْرُونَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : يَا ابْنَ آدَمَ! (شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ. وَبَشِّرَ كُلَّ شَيْءٍ أَحْسَنَ بِالْجَنَّةِ. وَمَنْ عَرَفَ اللَّهَ خَالِصًا فَأَطَاعَهُ نَجَا، وَمَنْ عَرَفَ الشَّيْطَانَ فَعَصَاهُ سَلِمَ، وَمَنْ عَرَفَ الْحَقَّ فَاتَّبَعَهُ أَمِنَ، وَمَنْ عَرَفَ الْبَاطِلَ فَاتَّقَاهُ فَانَ، وَمَنْ عَرَفَ الشَّيْطَانَ وَالدُّنْيَا ثُمَّ رَفَضَهُمَا سَعِدَ، وَمَنْ عَرَفَ الْآخِرَةَ ثُمَّ طَلَبَهَا هُدِيَ. وَإِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ. يَا ابْنَ أَدَمَ! إِذَا كَانَ اللَّهُ تَعَالَى قَدْ تَكَفَّلَ لَكَ بِالرِّزْقِ، فَطُولُ اهْتِمَامِكَ لِمَاذَا وَإِذَا كَانَ لَخَلَفُ مِنَ اللَّهِ فَالبُخْلُ لِمَاذَا وَإِذَا كَانَ إِبْلِيسُ عَدُوٌّ اللَّهِ تَعَالَى فَالْغَفْلَةُ لِمَاذَا وَإِذَا كَانَتِ الْعُقُوبَةُ بِالنَّار فَالْإِسْتِرَاحَةُ لِمَاذَا؟ وَإِذَا كَانَ ثَوَابُ اللَّهِ الْجَنَّةَ، فَالْمَعْصِيَةُ لِمَاذَا، وَإِذَا كَانَ كُلُّ شَيْءٍ بِقَضَائِي فَالْجَزَعُ لِمَاذَا؟ (لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ، وَاللَّهُ لا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُور.

[30] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/103.

YİRMİ BEŞİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Allâh, şüphesiz (taksim ve tayin ettiği rızıklarla eceller, kullarına emir buyurduğu hükümler ve karşılığında vaat ettiği sevaplarla azaplar dâhil hiçbir hususta) Kendisinden başka adâleti (icrâ ve) ikame etmekte olan hiçbir ilâh bulunmadığı gerçeğine şâhitlikte bulunmuştur.

(O'nun büyük kudretini gören) melekler ve ilim sahipleri (olan peygamberler ve âlimler) de (aynı şâhitliği ikrar etmiştir).

(Hiç yenilmeyip dâima gâlip gelen ve her işi yerli yerinde olan) Azîz ve Hakîm olan zâttan başka hiçbir ilâh yoktur!

Şüphesiz ki Allâh nezdinde o (gerçek ve makbul) din ancak İslâm'dır.

Her kim dîn olarak İslâm'dan başkasını ararsa, asla kendisinden (bu yanlış dîni de, ibâdeti de) kabul edilmeyecektir.

Üstelik o, (fıtratında bulunan İslâm kabiliyetini işleterek sonsuz cennetleri ve nimetleri kazanma imkânına sahipken, kâfirliği seçip bu istidâdını iptal ederek ebedî azaplara dûçâr olacağından) âhirette hüsrâna düşenlerdendir.

Allâh-u Teâlâ güzel inanan ve amel eden her varlığı cennetle müjdelemiştir.

Her kim (Rabb olarak) sadece Allah'ı bilir de ona itaat ederse kurtulur.

Kim şeytanı tanır da ona karşı gelirse selâmet bulur.

Kim hakkı tanır da ona uyarsa güvende olur.

Kim bâtılı tanır da ondan sakınırsa fevz ü necat bulur.

Kim şeytanı ve dünyayı tanır da sonra o ikisini terkederse mutlu ve huzurlu olur.

Kim âhireti tanır da sonra onu ararsa hidâyete kavuşturulur.

Şüphesiz ki Allâh dilediğini hidâyete erdirir. Zaten siz ancak O'na döndürüleceksiniz.

Ey Ademoğlu!

Allâh-u Teâlâ senin rızkını üstlendiyse, peki ya uzun uzun bunu dert etmen niye?

Verdiğinin yerinin doldurulması Allâh katından olacaksa peki ya bu cimrilik neden?

İblis Allâh-u Teâlâ'nın düşmanıysa peki ya (ona karşı) bu gaflet (ve umursamazlık) ne için?

Azap ateşle olacaksa peki ya bu istirahat da neyin nesi?

Allah'ın mükâfâtı cennetse peki ya bu isyan ne sebeple?

Her şey benim kazâ ve kaderimle olduğuna göre peki ya bu darlanma neden?

Tâ ki kaçırdığınıza üzülmeyesiniz, O (Allâh-u Sübhânehû)nun size vermiş olduğu şeylerle de sevinmeyesiniz! (Zira her şeyin kaderle olduğunu bilmeniz her sıkıntıda size teselli verecek, her nimete karşı da şükür ilham edecektir. Madem ki sevinçsiz ve üzüntüsüz bir hayat yaşayamayacaksınız, o halde sevincinizi şükür, üzüntünüzü de sabır hâline dönüştürün.)

Allâh hiçbir kibirli yürüyeni/kendini beğeneni ve böbürleneni/sahip olduğu nimetleri Hakk'a izâfe etmeyeni sevmez!" [31]

الْمَوْعِظَةُ السَّادِسَةُ وَالْعِشْرُونَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ أَدَمَ! أَكْثِرُوا مِنَ الزَّادِ فَإِنَّ الطَّرِيقَ بَعِيدُ، وَجَدِدِ الْقِيَامَ لِلَّهِ فَإِنَّ الْبَحْرَ عَمِيقُ، وَحَقِّقُوا الْعَمَلَ فَإِنَّ الصِّرَاطَ دَقِيقُ، وَأَخْلِصِ الْفِعْلَ فَإِنَّ النَّاقِدَ بَصِيرٌ. فَشَهَوَاتُكَ فِي الْجَنَّةِ، وَرَاحَتُكَ إِلَى الْآخِرَةِ، وَلَدَيْكَ الْحُورُ الْعِينُ، وَكُنْ لِي أَكُنْ لَكَ، وَتَقَرَّبُ إِلَيَّ فِي هَوَانِ الدُّنْيَا وَحُبِّ الأَبْرَارِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ.

YİRMİ ALTINCI VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki: "Ey Ademoğlu!

Azığınızı çok alın. Çünkü gerçekten yol çok uzaktır.

Allâh için dik duruşu sürekli tazele.

Deniz pek derindir. Ameli hakîkate erdirin.

Sırat pek incedir. Ameli ihlaslı yap. Zîrâ inceleyen çok iyi görmektedir.

İsteklerin Cennet'te bulunmaktadır. Rahatlığın da Âhiret'e kalmıştır. İri gözlü hûriler yanındadır.

Sen benim için ol ki, ben de senin için olayım. Dünyayı aşağılayarak ve Ebrâr'ı[32] severek bana yakınlaş. Gerçek şu ki Allâh düzgün duranların mükâfatını zâyi etmez."[33]

---

[31] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/104.

[32] Özü, sözü doğru olanlar. Sâdıklar. İyiler. "Birr" sözcüğü buradan alınmış olup çok iyilik etmek anlamındadır *(Rağıb el-İsfahânı, el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân, Beyrut (t.y), 40)*.

الْمَوْعِظَةُ السَّابِعَةُ وَالْعِشْرُونَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ! كَيْفَ تَعْصُونَ وَأَنْتُمْ تَجْزَعُونَ مِنْ حَرِّ الشَّمْسِ، وَجَهَنَّمُ لَهَا سَبْعُ طَبَقَاتٍ، فِيهَا نِيرَانُ يَأْكُلُ بَعْضُهَا بَعْضًا، فِي كُلِّ طَبَقَةٍ مِنْهَا سَبْعُونَ أَلْفَ شِعْبٍ مِنَ النَّارِ، فِي كُلِّ شِعْبٍ سَبْعُونَ أَلْفَ دَارٍ، وَفِي كُلِّ دَارٍ سَبْعُونَ أَلْفَ بَيْتٍ فِي كُلِّ بَيْتٍ سَبْعُونَ أَلْفَ بِئْرٍ وَفِي كُلِّ بِئْرٍ سَبْعُونَ أَلْفَ تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ، وَفِي كُلِّ تَابُوتٍ سَبْعُونَ أَلْفَ عَقْرَبٍ مِنْ نَارٍ، عَلَى كُلِّ تَابُوتٍ سَبْعُونَ أَلْفَ شَجَرَةٍ مِنْ زَقُّومٍ، تَحْتَ كُلِّ شَجَرَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ قَائِدٍ مِنْ نَارٍ، مَعَ كُلِّ قَائِدٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ مِنْ نَارٍ، وَسَبْعُونَ أَلْفَ ثُعْبَانٍ مِنْ نَارٍ، طُولُ كُلِّ ثُعْبَانٍ سَبْعُونَ أَلْفَ ذِرَاعٍ مِنْ نَارٍ، فِي جَوْفِ كُلِّ ثُعْبَانٍ بَحْرُ مِنَ السُّمِّ الْأَسْوَدِ، وَلِكُلِّ عَقْرَبٍ أَلْفُ ذَنَبٍ، طُولُ كُلِّ ذَنَبٍ سَبْعُونَ أَلْفَ ذِرَاعٍ، فِي كُلِّ ذَنَبٍ سَبْعُونَ أَلْفَ رِطْلٍ مِنَ السُّمِّ الْأَحْمَرِ، فَبِنَفْسِي أَحْلِفُ! وَالطُّورِ، وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ، وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ، وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ . يَا ابْنَ آدَمَ! مَا خَلَقْتُ النِّيرَانَ إِلَّا لِكُلِّ كَافِرٍ، وَنَمَّامٍ، وَعَاقِ الْوَالِدَيْنِ، وَالْمُرَائِي، وَمَانِعِ الزَّكَاةِ مِنْ مَالِهِ، وَالزَّانِي، وَآكِلِ الرِّبَا، وَشَارِبِ الْخَمْرِ، وَظَالِمِ الْيَتِيمِ، وَالْأَجِيرِ الْغَادِرِ وَالنَّائِحَةِ، وَلِكُلِّ مُؤْذِي الْجِيرَانِ، إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلاً صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ، وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ، فَارْحَمُوا أَنْفُسَكُمْ يَا عِبَادِي فَإِنَّ الْأَبْدَانَ ضَعِيفَةٌ، وَالسَّفَرَ بَعِيدٌ، وَالْحِمْلَ ثَقِيلٌ، وَالصِّرَاطَ دَقِيقٌ، وَالنَّاقِدَ بَصِيرٌ، وَالْقَاضِيَ رَبُّ الْعَالَمِينَ.

YİRMİ YEDİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Siz güneşin sıcağından bunaldığınız halde nasıl isyan edebiliyorsunuz?

Oysa Cehennem'in yedi tabakası vardır. Onlarda öyle ateşler vardır ki bir ateş öteki ateşi yakar.

Onun herbir tabakasında yetmiş bin ateş vâdisi vardır. Her bir vâdide yetmiş bin mahalle vardır, herbir mahellede yetmiş bin ev vardır, herbir evde yetmiş bin kuyu vardır.

Her bir kuyuda yetmiş bin ateş tabutu vardır, herbir tabutta yetmiş bin Cehennem akrebi vardır, her tabut üzerinde yetmiş bin Zakkum Ağacı vardır.

Her ağacın altında yetmiş bin ateş öncüsü vardır, her öncüyle beraber de yetmiş bin ateş meleği ve yetmiş bin ateş ejderhası bulunmaktadır ki, her ejderhanın uzunluğu yetmiş bin Cehennem arşınıdır.

[33] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/104.

Her bir ejderhanın içerisinde kara zehirden bir derya vardır. Her bir akrebin bin kuyruğu vardır ve her bir kuyruğun uzunluğu yetmiş bin arşındır. Her bir kuyrukta kırmızı zehirden bin ölçek bulunmaktadır. Zâtıma yemin ederim!

Tûr'a!

Yazılmış kitaba!

(Yedi kat semanın üzerinde, Ka'be'nin hizasında ve Arş'ın altında bulunan ve her gün farklı yetmiş bin meleğin tavafıyla ihyâ edilen) Beyt-i Ma'mûr'a!

Yükseltilmiş tavan (olan göğe de, cennetin tavanı olan Arş)a!

Ve kaynayan denize, yemin olsun ki!

Ey Ademoğlu! Ben Cehennem ateşini ancak her bir inkârcı, söz taşıyan, ana-babasına isyan eden, riyâkâr, malının zekâtını engelleyen, zinâ eden, fâiz yiyen, içki içen, yetime zulmeden, ücretle çalışırken mal sahibine hâinlik eden, ölü ardından ağıt yakan ve komşularına eziyet eden kimse için yarattım.

Ancak (kâfirlikten) tevbe etmiş olan, (Rabbine ve âhir zaman peygamberine) iman etmiş bulunan, bir de (namaz, oruç, hac, zekât gibi) sâlih bir amel işlemiş olan kimseler müstesnâ!

İşte sana! Onlar ki, Allâh onların (tevbeleri sebebiyle silmiş olduğu) kötü işlerinin yerine (iman ve taatlar gibi) güzel şeyler yerleştirecektir.

(Artık onlar şirk yerine iman, müminleri öldürme yerine müşrikleri katletme, zina yerine de iffet vasfına sahip olacaklardır.)

Zaten Allâh dâima (günahları çokça bağışlayan bir) Gafûr ve (kullara son derece acıyan bir) Rahîm olmuştur (Bu yüzden bir günaha bir ceza, tevbe edene mağfiret, tevbesinde sebat edene ise günahı kadar sevap vaad etmiştir).

Ey kullarım! Kendi nefislerinize merhamet edin. Çünkü gerçekten bedenler zayıftır, yolculuk uzaktır, yük ağırdır, sırat incedir, hesaba çekecek olan zât çok iyi görücüdür, hâkim de âlemlerin Rabbidir. [34]

الْمَوْعِظَةُ الثَّامِنَةُ وَالْعِشْرُونَ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا النَّاسُ كَيْفَ رَغِبْتُمْ فِي دُنْيَا فَانِيَةٍ زَائِلَةٍ، وَحَيَاةٍ مُنْقَطِعَةٍ فَإِنَّ لِلطَّائِعِينَ الْجِنَانَ يَدْخُلُونَ مِنْ أَبْوَابِهَا الثَّمَانِيَةِ، فِي كُلِّ جَنَّةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ رَوْضَةٍ، فِي كُلِّ رَوْضَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ قَصْرٍ مِنَ الْيَاقُوتِ، فِي كُلِّ قَصْرٍ سَبْعُونَ أَلْفَ دَارٍ مِنَ الزُّمُرُّدِ فِي كُلِّ دَارٍ سَبْعُونَ أَلْفَ بَيْتٍ مِنَ الذَّهَبِ الْأَحْمَرِ، فِي كُلِّ بَيْتٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَقْصُورَةٍ مِنَ الْفِضَّةِ الْبَيْضَاءِ، فِي كُلِّ مَقْصُورَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَائِدَةٍ مِنَ الْعُبْرِ، عَلَى كُلِّ مَائِدَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ صَحْفَةٍ مِنَ الْجَوَاهِرِ، فِي كُلِّ صَحْفَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ لَوْنٍ مِنَ الطَّعَامِ، حَوْلَ كُلِّ مَقْصُورَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ سَرِيرٍ مِنَ الذَّهَبِ الْأَحْمَرِ، عَلَى كُلِّ سَرِيرٍ سَبْعُونَ أَلْفَ فِرَاشٍ مِنَ الْحَرِيرِ وَالْإِسْتَبْرَقِ وَالدِّيبَاجِ حَوْلَ كُلِّ سَرِيرٍ سَبْعُونَ أَلْفَ نَهْرٍ مِنْ مَاءِ الْحَيَاةِ وَاللَّبَنِ وَالْعَسَلِ وَالْخَمْرِ، فِي وَسَطِ كُلِّ نَهْرٍ سَبْعُونَ أَلْفَ لَوْنٍ مِنَ السَّمَارِ، فِي كُلِّ بَيْتٍ سَبْعُونَ أَلْفَ خَيْمَةٍ مِنَ الْأَرْجُوَانِ، عَلَى كُلِّ فِرَاشٍ حَوْرَاءُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، بَيْنَ يَدَيْهَا سَبْعُونَ أَلْفَ وَصِيفَةٍ كَأَنَّهُنَّ بَيْضُ مَكْنُونُ، عَلَى رَأْسِ كُلِّ قَصْرٍ سَبْعُونَ أَلْفَ قُبَّةٍ، فِي كُلِّ قُبَّةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ هَدِيَّةٍ مِنَ الرَّحْمَنِ، مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ، وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ، وَحُورٌ عِينٌ، كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ، جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ، لا يَمُوتُونَ فِيهَا وَلَا يَهْرَمُونَ، وَلا يَحْزَنُونَ وَلَا يَصُومُونَ، وَلَا يُصَلُّونَ وَلَا يَمْرَضُونَ، وَلَا يَبُولُونَ وَلَا يَتَغَوَّطُونَ، (وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ. فَمَنْ طَلَبَهَا وَذَكَرَ كَرَامَتِي، وَجِوَارِي وَنِعْمَتِي، فَلْيَتَقَرَّبْ إِلَيَّ بِالصِّدْقِ، وَالْاسْتِهَانَةِ بِالدُّنْيَاء وَالْقَنَاعَةِ بِالْقَلِيلِ.

YİRMİ SEKİZİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

“Ey insanlar! Yok olacak ve elden çıkacak olan bir dünyaya ve ardı arkası kesilecek olan bir hayata nasıl heves ettiniz?

Oysa itaatkârlar için öyle cennetler vardır ki, hiç şüphesiz onun sekiz kapısından girerler.

[34] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/105.

Her bir cennette yetmiş bin bahçe, herbir bahçede yakuttan yetmiş bin köşk, her bir köşkte zümrütten yetmişbin konak, her bir konakta kırmızı altından yetmiş bin hâne, her bir hânede bembeyaz gümüşten yetmiş bin geniş oda, herbir odada toz renkli yetmiş bin sofra, herbir sofra üzerinde mücevherlerden yetmiş bin çanak, her bir çanakta da yetmiş bin çeşit yemek vardır.

Her bir odanın etrafında kırmızı altından yetmişbin taht, herbir tahtın üzerinde ipekten, ince ve kalın atlastan yetmişbin yatak, her bir sedirin etrafında, hayat suyundan, sütten, baldan ve şaraptan oluşan yetmiş bin ırmak, herbir ırmağın ortasında yetmiş bin çeşit meyveler vardır.

Her bir evin içerisinde ergüvandan yetmiş bin çadır, her bir yatağın üzerinde de iri gözlü hûrilerden bir hûri vardır.

Onun önünde de yetmiş bin hizmetçi vardır ki, sanki onlar (gizlenip) saklan(arak el değmesinden korunmuş, toza toprağa bulaşma)mış(, azıcık bir sarılıkla karışık çok hoş renkli, zarif ve pürüzsüz bir cilde sahip olan) birtakım devekuşu yumurtaları gibidir.

Her bir kasrın tepesinde yetmiş bin kubbe vardır ki her bir kubbede Rahmân Teâlâ'nın, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin kalbinden dahi geçmemiş olan yetmiş bin hediyesi vardır.

(O hizmetçiler) en iyisini beğendikleri türlü türlü meyvelerle (onların etrafında pervâne olacaklar).

Bir de canlarının çekmekte olduğu kuş etleriyle (onlara ikramda bulunacaklardır).

İri gözlü, beyaz tenli birtakım kadınlar da (etraflarında dönecektir). Sanki onlar (el değmemiş) saklı incidir.

Yapmakta bulunmuş oldukları şeylere fazlasıyla bir karşılık olarak (bütün bu nîmetlere kavuşacaklardır).

Onlar orada hiç ölmeyeceklerdir, hiç yaşlanmayacaklardır, hiç üzülmeyeceklerdir, oruç tutmayacaklardır, namaz kılmayacaklardır.

Hiç hasta olmayacaklardır, idrar yapmayacaklardır ve büyük abdeste de çıkmayacaklardır.

Onlar oradan asla çıkarılmayacaklardır.

Artık her kim Benim ikramımı, komşuluğumu ve nîmetimi düşünür de o cenneti arzularsa, sadâkatten ayrılmayarak, dünyayı hafife alarak ve aza kanaat ederek bana mânen yaklaşmaya gayret etsin." [35]

الْمَوْعِظَةُ التَّاسِعَةُ وَالْعِشْرُونَ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى: { يَا ابْنَ أَدَمَ الْمَالُ مَالِي وَأَنْتَ عَبْدِي. فَمَا لَكَ مِنْ مَالِي إِلَّا مَا أَكَلْتَ فَأَفْنَيْتَ، أَوْ لَبِسْتَ فَأَبْلَيْتَ، أَوْ تَصَدَّقْتَ فَأَبْقَيْتَ. فَأَنَا وَأَنْتَ ثَلَاثَةُ أَقْسَامٍ: فَوَاحِدٌ لِي، وَوَاحِدٌ لَكَ، وَوَاحِدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَأَمَّا الَّذِي لِي فَرُوحُكَ، وَأَمَّا الَّذِي لَكَ فَعَمَلُكَ، وَأَمَّا الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَمِنْكَ الدُّعَاءُ وَمِنِّي الْإِجَابَةُ يَا ابْنَ أَدَمَ! تَوَرَّعْ وَاقْنَعْ تَرَنِي وَاعْبُدْنِي تَصِرْ إِلَيَّ وَاطْلُبْنِي تَجِدْنِي، يَا ابْنَ أَدَمَ! إِذَا كُنْتَ مِثْلَ الْأُمَرَاءِ الَّذِينَ دَخَلُوا النَّارَ بِالْفُجُورِ، وَالْعَرَبِ بِالْمَعْصِيَةِ، وَالْعُلَمَاءِ بِالْحَسَدِ، وَالتُّجَّارِ بِالْخِيَانَةِ، وَالْجَبْرِيَّةِ بِالْجَهَالَةِ، وَالصُّنَاعِ وَالْعُبَّادِ بِالرِّيَاءِ، وَالْأَغْنِيَاءِ بِالْكِبْرِ، وَالْفُقَرَاءِ بِالْكَذِبِ، فَأَيْنَ مَنْ يَطْلُبُ الْجَنَّةَ.

YİRMİ DOKUZUNCU VAAZ

Allah-u Teâlâ buyuruyor ki: “Ey Ademoğlu! Mal benim malımdır, sen de benim kulumsun. Benim malımdan sana ait olan, ancak yiyip tükettiğin, yahut giyip eskittiğin, veya sadaka verip ebedîleştirdiğindir.

Artık ben ve sen üç kısım üzereyiz. Biri bana aittir, biri sana aittir, biri de benimle senin arandadır. Bana ait olan senin rûhundur, sana ait olan senin amelindir, benimle senin aranda olan ise; duâ senden, kabul bendendir.

[35] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/106.

Ey Ademoğlu! Şüpheli şeylerden sakın ve kanaatkâr ol ki beni göresin, bana kulluk et ki bana varasın, sadece beni ara ki beni bulasın.

Ey Ademoğlu! Eğer sen de Cehennem'e facirlik sebebiyle giren (makamı yüksek) yöneticiler gibi, isyanları sebebiyle giren (şerefli) Araplar gibi, kıskançlık sebebiyle giren (yüce) âlimler gibi, hâinlik sebebiyle giren (kâr sahibi, gözü açık) tâcirler gibi, cehalet sebebiyle giren (Allâh-u Teâlâ'nın, kullarına zorla günah işlettiği inancındaki) Cebriyye gibi, riyâkârlık sebebiyle giren yapmacık amel işleyen âbidler gibi, kibir sebebiyle giren zenginler ve yalan sebebiyle giren fakirler gibi olursan, peki ya Cennet isteyen nerede?" [36]

الْمَوْعِظَةُ الثَّلَاثُونَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ ولَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ. يَا ابْنَ آدَمَ! إِنَّمَا مَثَلُ الْعِلْمِ بِلا عَمَلٍ كَمَثَلِ الْبَرْقِ وَالرَّعْدِ بِلا مَطَرٍ، وَمَثَلُ الْعَمَلِ بِلا عِلْمٍ كَمَثَلِ شَجَرَةٍ بِلا ثَمَرَةٍ، وَمَثَلُ الْعَالِمِ بِلا عَمَلٍ كَمَثَلِ قَوْسٍ بِلا وَتَرٍ، وَمَثَلُ الْمَالِ بِلَا زَكَاةٍ كَمَثَلِ مَنْ يَزْرَعُ الْمِلْحَ عَلَى الصَّفَا وَمَثَلُ الْمَوْعِظَةِ عِنْدَ الْأَحْمَقِ كَمَثَلِ الدُّرِ وَالْجَوَاهِرِ عِنْدَ الْبَهَائِمِ، وَمَثَلُ الْقَاسِي مَعَ الْعِلْمِ كَمَثَلِ حَجَرٍ بَاقِعٍ، وَمَثَلُ الْمَوْعِظَةِ عِنْدَ مَنْ لَا يَرْغَبُ فِيهَا كَمَثَلِ الْمِزْمَارِ عِنْدَ الْقُبُورِ، وَمَثَلُ الصَّدَقَةِ مِنَ الْحَرَامِ كَمَثَلِ مَنْ يَغْسِلُ الْقَذَرَ عَلَى ثَوْبِهِ بِبَوْلِهِ، وَمَثَلُ الصَّلَاةِ بِلا زَكَاةٍ كَمَثَلِ جُنَّةٍ بِلَا رُوحٍ، وَمَثَلُ الْعَالِمِ بِلَا تَوْبَةٍ كَمَثَلِ الْبِنَاءِ بِلا أَسَاسٍ، أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ.

OTUZUNCU VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey iman etmiş olan kimseler!

Kendisinden sakınılması gerektiği şekilde (emirlerini tutup, yasaklarından kaçınarak) Allâh'tan hakkıyla sakının ve siz ancak Müslüman kimseler olarak ölün!

Ey Ademoğlu! Amelsiz ilmin ilginç durumu, yağmur getirmeyen şimşek ve gök gürültüsünün haline benzer.

[36] Gazāli, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/107.

İlimsiz amelin durumu ise, meyvesiz ağacın haline benzer.

Amelsiz âlimin şaşılacak hâli, kirişi olmayan bir yaya benzer.

Zekâtsız malın ilgi çeken durumu, düz taşın üzerine tuz ekene benzer.

Ahmaklara yapılan vaazın hali, hayvanlarda bulunan incilere ve cevherlere benzer.

İlmi olduğu halde kalbi katı olan kişinin durumu, hiç ot bitirmeyen taşa benzer.

Rağbeti olmayan adama yapılan vaazın şaşılacak hali, kabristanda çalınan zurnaya benzer (ne çalana ne de çalınana yarar).

Haram maldan verilen sadakanın hayrete şâyân vaziyeti, elbisesindeki pisliği idrarıyla yıkayana benzer.

Zekâtsız namazın acayip hali, ruhsuz cüsseye benzer.

Tevbesiz duran âlimin meseli, temelsiz binaya benzer.

Yoksa onlar Allah'ın mekrinden güvencede mi oldular?

Fakat hüsrâna uğrayan (o inkârcı)lar toplumundan başkası Allah'ın mekrinden[37] emin ol(up da kendini güvende san)maz." [38]

[37] Kulunu beklemediği taraftan ansızın yakalaması.
[38] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/108.

الْمَوْعِظَةُ الْحَادِيَةُ وَالثَّلَاثُونَ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ! بِقَدَرِ مَيْلِكَ إِلَى الدُّنْيَا وَتَحَبَّبِي مِنْ قَلْبِكَ، فَإِنِّي لَا أَجْمَعُ حُبِّيَ وَحُبِّ الدُّنْيَا فِي قَلْبٍ وَاحِدٍ أَبَدًا، يَا ابْنَ آدَمَ! تَوَرَّعْ تَعْرِفُنِي، وَتَجَوَّعْ تَرَانِي وَتَجَرَّدْ لِعِبَادَتِي تَصِلُ إِلَيَّ، وَأَخْلِصْ مِنَ الرِّيَاءِ عَمَلَكَ أُلْبِسُكَ مَحَبَّتِي، وَتَفَرَّغْ لِذِكْرِي أَذْكُرُكَ عِنْدَ مَلَائِكَتِي يَا ابْنَ آدَمَ! فِي قَلْبِكَ غَيْرُ اللهِ، وَتَرْجُوا غَيْرَ اللهِ، إِلَى مَتَى تَقُولُ اللهُ تَعَالَى وَتَخَافُ غَيْرَ اللهِ ۚ وَلَوْ عَرَفْتَ حَقًّا لَمَا هَمَكَ غَيْرُ اللهِ، وَلَمْ تَخَفْ إِلَّا اللهَ، وَلَمْ تُفَيِّرْ لِسَانَكَ عَنْ ذِكْرِ اللهِ، فَإِنَّ الْاسْتِيصَالَ عَنِ الْإِصْرَارِ بِتَوْبَةِ الْكَاذِبِينَ. يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ خِفْتَ مِنَ النَّارِ كَمَا خِفْتَ مِنَ الْفَقْرِ لأَعْتَقْتُكَ مِنْ حَيْثُ لَمْ تَحْتَسِبْ يَا ابْنَ أَدَمَ! وَلَوْ رَغِبْتَ ِي الْجَنَّةِ كَمَا تَرْغَبُ فِي الدُّنْيَا، أَسْعَدْتُكَ فِي الدَّارَيْنِ وَلَوْ ذَكَرْتُمُونِي كَمَا يَذْكُرُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا، لَسَلَّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَلَائِكَةُ بُكْرَةً وَعَشِيًّا، وَلَوْ أَحْبَبْتُمْ عِبَادَتِي كَمَا تُحِبُّونَ الدُّنْيَا لَأَكْرَمْتُكُمْ كَرَامَةَ الْمُرْسَلِينَ، فَلَا تَمْلَأُوا قُلُوبَكُمْ بِحُبِّ الدُّنْيَا فَرَوَالُهَا قَرِيبٌ.

OTUZ BİRİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Senin, dünyaya ne kadar meylin varsa, bana karşı da kalbinde ne kadar sevgin varsa (işte ben de sana o kadar değer veririm)!

Şüphesiz ki ben, Kendi sevgimle dünya sevgisini bir kalpte ebediyyen birleştirmem.

Ey Ademoğlu! Şüpheli şeylerden bile hakkıyla sakın, o zaman beni tanırsın, çokça (oruç tutarak) aç kal, o vakit beni görürsün. Her şeyi bırakıp ibâdetime ayrıl, bana kavuşursun.

Amelini riyâdan arındır, ben de sana kendi muhabbetimi bürüyeyim.

Beni zikretmek için herşeyden boş kal ki ben de seni, meleklerimin yanında anayım.

Ey Ademoğlu! Kalbinde Allâh'tan başka şeyler var, bir de sen, Allah'tan başkasına ümit bağlamaktasın.

Ne zamana kadar "Allah" deyip de yine Allah'tan başkasından korkacaksın?

Hakîkati bilseydin Allâh'tan başkasını asla dert etmezdin ve Allâh'tan gayrinden korkmazdın. Dilini de Allâh'ı anmaktan gevşek tutmazdın.

Şüphesiz ki Allâh'tan başkasını (kalpten) kazımak, (dil ile kalp birbiriyle irtibatsızken yapılan) yalancıların tevbesine ısrar etmekten uzaklaşmaya (ve Allâh-u Teâlâya kararlılıkla yönelmeye) bağlıdır.

Ey Ademoğlu!

Fakirlikten korktuğun gibi Cehennem'den de korksaydın, elbette ben seni hiç ummadığın yerden zengin ederdim.

Ey Âdemoğlu! Dünyaya rağbet ettiğin gibi Cennet'e de rağbet etseydin, seni iki cihanda da mesud ederdim.

Kiminiz kimini andığı gibi, hepiniz beni ansaydınız, elbette her sabah-akşam melekler size selam verirdi.

Dünyayı sevdiğiniz gibi bana ibadeti de sevseydiniz, elbette peygamberlere ikram ettiğim gibi size de ikram ederdim.

Artık kalplerinizi dünya sevgisiyle doldurmayın. Çünkü onun elden çıkması pek yakındır."[39]

[39] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/109.

الْمَوْعِظَةُ الثَّانِيَةُ وَالثَّلَاثُونَ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: صَبْرُكَ عَلَى قَلِيلٍ مِنَ الْمَعْصِيَةِ أَيْسَرُ عَلَيْكَ مِنْ صَبْرِكَ عَلَى كَثِيرٍ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا، وَصَبْرُكَ عَلَى قَلِيلٍ مِنَ الطَّاعَةِ يُعْقِبُكَ رَاحَةً طَوِيلَةً فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ يَا ابْنَ آدَمَ! عَلَيْكَ بِالثِّقَةِ بِمَا ضَمِنْتُ لَكَ قَبْلَ أَنْ أُطْعِمَ رِزْقَكَ لِغَيْرِكَ، وَازْهَدْ فِي الدُّنْيَا مِنْ قَبْلِ أَنْ أَزْهَدَ فِيكَ، وَتَخَلَّصْ مِنَ الشُّبُهَاتِ قَبْلَ أَنْ تَفْنَى حَسَنَاتُكَ يَوْمَ الْحِسَابِ، وَاعْمُرْ قَلْبَكَ بِذِكْرِ الْآخِرَةِ، فَلَيْسَ لَكَ مَسْكَنٌ غَيْرُ الْقَبْرِ، يَا ابْنَ أَدَمَ! مَنِ اشْتَاقَ إِلَى الْجَنَّةِ سَارَعَ إِلَى الْخَيْرَاتِ، وَمَنْ خَافَ النَّارَ كَفَّ عَنِ الشَّرِّ وَمَنْ نَهَى نَفْسَهُ عَنِ الشَّهَوَاتِ نَالَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى، وَيَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَا إِذَا أَصَابَتْكَ مُصِيبَةٌ وَأَنْتَ عَلَى غَيْرِ طَهَارَةٍ، فَلَا تَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَكَ. يَا مُوسَى الْفَقْرُ مِنَ الْحَسَنَاتِ هُوَ الْمَوْتُ الْأَكْبَرُ يَا مُوسَى مَنْ لَمْ يُشَاوِرْ نَدِمَ، وَمَنِ اسْتَخَارَ لَا يَنْدَمُ.

OTUZ İKİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki:

"Birçok cehennem azabına sabretmendense, az bir günahtan uzak durmaya katlanman, sana daha kolaydır.

Şüphesiz ki onun azabı (borçlusuna yapışan alacaklı gibi) günahkâra yapışıp bırakmayan bir cezadır.

Azıcık bir ibadete dayanabilmen, sonunda sana, içerisinde sürekli nîmetler bulunan uzun- ca bir rahatlık bahşedecektir.

Ey Ademoğlu! Ben senin rızkını senden başkasına yedirmeden önce, sana söz vermiş olduğum rızka güvenmeye devam et.

Ben senden soğumadan önce sen dünyadan soğu. Hesap günü sevapların tükenmeden önce şüpheli şeylerden arınmaya bak!

Kalbini de âhiret düşüncesiyle mamur etmeye bak. Zîrâ senin kabirden başka yerin yoktur.

Ey Ademoğlu! Cennete hevesli olan hayırlara yarışır. Cehennemden korkan, şerden vazgeçer. Nefsini şehvetlerden engelleyen de yüksek dereceler elde eder.

Ey İmrân oğlu Mûsâ! Abdestsiz iken başına bir belâ gelecek olursa, sakın kendinden başkasını kınama!

Ey Mûsâ! Güzel amellerden yoksun olmak, ölüm ancak o olsa gerektir.

Ey Mûsâ! İstişare yapmayan (önemli işlerini ehil olan kimselere danışmayan) pişman olur, (yapmaya kararlı olduğu işler öncesinde iki rekat namaz kılıp, peşi sıra: "Yâ Rabbi! Bu iş hayırlı ise nasib et, değilse engel çıkar" mânâsını ihtivâ eden me'sûr istihâre duasını okuyarak) istihâre yapan da pişman olmaz." [40]

[40] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/110.

الْمَوْعِظَةُ الثَّالِثَةُ وَالثَّلَاثُونَ

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى عَزَّ وَجَلَّ: مَنْ طَلَبَ السُّمْعَةَ بِعَمَلِهِ كَانَ كَمَنْ يَنْقُلُ الْمَاءَ عَلَى ظَهْرِهِ إِلَى الجَبَلِ، يَنَالُهُ التَّعَبُ وَالنَّصَبُ وَلَا يُقْبَلُ مِنْ عَمَلِهِ شَيْءٌ، وَكُلَّمَا اتَّحَدَ بِالْمَاءِ لَا يَلِينُ. يَا ابْنَ أَدَمَ! إِعْلَمْ أَنِّي لَمْ أَقْبَلْ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ خَالِصًا لِوَجْهِي، فَطُوبَى لِلْمُخْلِصِينَ! يَا ابْنَ أَدَمَ! إِذَا رَأَيْتَ الْفَقْرَ مُقْبِلاً فَقُلْ: "مَرْحَبًا بِشَعَائِرِ الصَّالِحِينَ وَإِذَا رَأَيْتَ الْغِنَى مُقْبِلاً فَقُلْ: "ذُنُوبٌ عُجِلَتْ عُقُوبَتُهَا وَإِذَا رَأَيْتَ الضَّيْفَ مَحْبُوسًا هُنَاكَ فَقُلْ: أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ يَا ابْنَ آدَمَ! أَلْمَالُ لِي، وَأَنْتَ عَبْدِي، وَالضَّيْفُ رَسُولِي، أَمَا تَخْشَى أَنْ أَسْلُبَكَ نِعْمَتِي؟ الرِّزْقُ رِزْقِي وَالشُّكْرُ لَكَ وَنَفْعُهُ عَائِدُ عَلَيْكَ، أَفَلَا تَحْمَدُنِي عَلَى مَا أَنْعَمْتُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ آدَمَ! ثَلَاثُ وَاجِبَاتٍ عَلَيْكَ زَكَاةُ مَالِكَ، وَصِلَةُ رَحِمِكَ، وَأَمْرُ عَائِلَتِكَ وَأَضْيَافِكَ، فَإِذَا لَمْ تَفْعَلْ مَا أَوْجَبْتُهُ عَلَيْكَ، جَعَلْتُكَ نَكَالاً لِلْعَالَمِينَ. يَا ابْنَ أَدَمَ! إِذَا لَمْ تَرْعَ حَقَّ جَارِكَ كَمَا تَرْعَى حَقَّ عِيَالِكَ، لَمْ أَنْظُرْ إِلَيْكَ، وَلَمْ أَقْبَلْ عَمَلَكَ، وَلَمْ أَسْتَجِبْ لِدُعَائِكَ. يَا ابْنَ آدَمَ! لَا تَتَّكِلْ عَلَى مَخْلُوقٍ مِثْلِكَ فَأَكِلُكَ إِلَيْهِ، وَلَا تَتَكَبَّرْ عَلَى خَلْقِي فَإِنَّ أَوَّلَكَ مِنْ نُطْفَةٍ، وَإِنِّي أَخْرَجْتُهَا مِنْ مَخْرَجِ الْبَوْلِ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ، وَلَا تَنْظُرْ إِلَى مَا حَرَّمْتُ عَلَيْكَ، فَإِنَّ الدُّودَ أَوَّلُ مَا يَأْكُلُ مِنْكَ عَيْنَاكَ وَاعْلَمْ أَنَّكَ مُحَاسَبُ عَلَى النَّظْرَةِ وَالْمَحَبَّةِ وَاذْكُرْ مَقَامَكَ غَدًا بَيْنَ يَدَيَّ فَإِنِّي لَا أَغْفُلُ عَنْ سَرِيرَتِكَ طَرْفَةَ عَيْنٍ إِنِّي عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ.

OTUZ ÜÇÜNCÜ VAAZ

Allâh-u Teâlâ Azze ve Celle buyuruyor ki:

"Yaptığı iyi bir ameli başkalarına duyurmak isteyen, suyu (bir kaba koymadan) sırtına alıp dağa kadar taşıyan gibi olur ki ona çok yorgunluk ve zahmet erişir, bununla berâber amelinden hiçbir şey kabul olunmaz.

O kişi, (suyu dökmemek için kendisini) suyla ne kadar birleştirmeye çalışsa da, o su ona uyum sağlamaz (mutlaka dökülür, o da ondan fayda göremez).

Ey Ademoğlu! Bil ki gerçekten Ben, ameller içerisinden ancak zâtıma has olanı kabul ederim. İhlas sahiplerine müjdeler olsun!

Ey Ademoğlu! Fakirliği sana doğru yönelmiş görürsen: “Sâlih kimselerin damgasına merhaba!” de. Ama zenginliği yönelici görürsen:

“Cezaları peşin verilen günahlar...” de.

İşte orada engellenmiş (ikram edilmemiş) bir misafir görürsen (orada şeytanın hazır bulunduğunu fark edeceğin için): 'Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım' de.

Ey Ademoğlu! Mal bana aittir, sen de benim kulumsun.

Misafir benim elçimdir, (sen ona ikram etmezken) benim senden nîmetimi soyup alacağımdan korkmaz mısın?

Rızık ancak benim rızkımdır, şükür sana aittir, faydası sana dönecektir. Artık sen benim sana verdiğim bunca nîmete karşın hamd edeceksin değil mi?

Ey Ademoğlu! Sana gerekli olan üç şey vardır, malının zekâtı, akrabânı ziyaret, âilen ve misafirlerinle ilgilenmek.

İşte sen benim sana gerekli kıldığım şeyleri yapmayacak olursan, ben de seni âlemlere ibretlik yaparım.

Ey Ademoğlu! Sen âilenin hakkını gözettiğin gibi komşunun hakkına da riâyet etmezsen, senin tarafına bakmam, amelini kabul etmem, duâna da cevap vermem.

Ey Ademoğlu! Kendin gibi bir yaratılmışa güvenmeye kalkma. Sonra seni ona havale ederim.

Yaratıklarıma karşı büyüklük taslama. Çünkü senin başlangıcın bir menîdendir ki gerçekten ben onu, babanın bel kemiği ile annenin göğüs kemikleri arasından yani idrar yolundan çıkardım.

Sana haram kıldığım şeylere bakma. Şüp- hesiz ki (kabirde) kurt senin evvelâ iki gözünü yiyecektir.

Şunu iyi bil ki sen gerçekten bakışın ve sevginden bile hesaba çekileceksin.

Yarın (âhirette) benim huzurumda ayakta dikileceğini düşün, muhakkak ki ben göz açıp kapayacak kadar az bir zaman bile senin içinde bulunanlardan gaflet etmiyorum.

Şüphesiz ki ben, sînelerin barındırdığı şeyleri hakkıyla biliciyim." [41]

الْمَوْعِظَةُ الرَّابِعَةُ وَالثَّلَاثُونَ

يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا ابْنَ آدَمَا أُخْدُمْنِي، فَإِنِّي أُحِبُّ مَنْ خَدَمَنِي، وَأَسْتَخْدِمُ لَهُ عِبَادِي، فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي قَدْرَ مَا عَصَيْتَنِي فِيمَا مَضَى مِنْ عُمْرِكَ، وَلَا قَدْرَ مَا تَعْصِينِي فِيمَا بَقِيَ مِنْهُ فَلَا تَنْسَى ذِكْرِي، فَإِنِّي فَعَالٌ لِمَا أُرِيدُ، وَاعْبُدْنِي، فَإِنَّكَ عَبْدٌ ذَلِيلٌ وَأَنَا رَبٌّ جَلِيلٌ. لَوْ أَنَّ إِخْوَانَكَ وَمُحِنِيكَ مِنْ بَنِي آدَمَ وَجَدُوا رَائِحَةَ ذُنُوبِكَ وَاطَّلَعُوا مِنْكَ عَلَى مَا أَعْلَمُهُ مِنْهَا، لَمَا جَالَسُوكَ وَلَا قَارَبُوكَ، فَكَيْفَ وَهِيَ فِي كُلِّ يَوْمٍ زَائِدَةٌ، وَعُمْرُكَ فِي كُلِّ يَوْمٍ فِي نُقْصَانٍ مُنْذُ وَلَدَتْكَ أُمُّكَ! يَا ابْنَ آدَمَ! لَيْسَ مَنِ انْكَسَرَ مَرْكَبُهُ وَعَادَ عَلَى لَوْحٍ مِنْ خَشَبٍ، وَأَحَاطَتْهُ الْأَمْوَاجُ فِي الْبَحْرِ بِأَعْظَمَ مُصِيبَةً مِنْكَ، فَكُنْ مِنْ ذُنُوبِكَ عَلَى يَقِينٍ وَمِنْ عَمَلِكَ عَلَى خَطَرٍ. يَا ابْنَ آدَمَا إِنِّي أَنْظُرُ إِلَيْكَ بِالْعَافِيَةِ، وَأَسْتُرُ عَلَيْكَ ذُنُوبَكَ، وَأَنَا غَنِيٌّ عَنْكَ وَأَنْتَ إِلَيَّ بِالْمَعَاصِي مَعَ حَاجَتِكَ إِلَيَّ يَا ابْنَ أَدَمَ! تُدَارِي إِلَى مَتَى تَعْمُرُ الدُّنْيَا وَهِيَ فَانِيَةً، وَتَخْرُبُ الْآخِرَةَ وَهِيَ بَاقِيَةٌ يَا ابْنَ آدَمَا تُدَارِي خَلْقِي وَتَخَافُهُمْ خَوْفًا مِنْ مَقْتِهِمْ يَا ابْنَ أَدَمَ! لَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ اسْتَغْفَرُوا لَكَ لَكَانَ يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَبْكِي عَلَى ذُنُوبِكَ، لِأَنَّكَ لَا تَدْرِي عَلَى أَيِّ حَالٍ تَلْقَانِي. يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ اسْمَعْ مَا أَقُولُ، وَالْحَقِّ أَقُولُ: إِنَّهُ لَا يُؤْمِنُ بِي عَبْدٌ مِنْ عِبَادِي حَتَّى يَأْمَنَ النَّاسُ مِنْ شَرِّهِ وَظُلْمِهِ وَكَيْدِهِ وَنَمِيمَتِهِ وَبَغْيِهِ وَحَسَدِهِ. يَا مُوسَى، (وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ، وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ.

OTUZ DÖRDÜNCÜ VAAZ

Allâh-u Teâlâ Azze ve Celle buyuruyor ki:

“Ey Ademoğlu! (İbadetime yönelerek) bana hizmet et. Çünkü ben, bana hizmet edeni severim, kullarımı da ona hizmet ettiririm.

Zîrâ sen ömrünün geçen kısmında bana ne kadar isyan ettiğini, kalan kısmında da bana karşı ne kadar isyankâr olacağını bilemezsin. O halde beni zikretmeyi unutmayacaksın.

Zîrâ gerçekten de ben, istediğim herşeyi hakkıyla yapabilen bir zâtım. Artık sen bana kulluk et. Çünkü sen hakikaten zelil (alçak) bir kulsun. Ben ise celîl (yüce) bir rabbim.

[41] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/111.

Ademoğullarından senin kardeşlerin ve sevenlerin, günahlarının kokusunu hissetseydiler ve benim sendeki bildiklerime muttali olsaydılar, ne seninle oturabilirler, ne de sana yaklaşabilirlerdi.

Peki ya annen seni doğurduğundan beri ömrün her gün eksilirken, bir yandan günahların her gün artmaktaysa hâlin nice olacak?!

Ey Ademoğlu! Gemisi parçalanıp bir tahta parçasının üzerinde kalan ve denizde kendisini dalgalar kaplayan bir kimse bile senden daha büyük bir musîbete uğramamıştır.

Artık sen günahlarından yakın üzere, amellerinden ise korku üzere ol (Günahlarını kesin bildiğin için onlardan kork, yaptığın iyi amellerin kabul olup olmadığını bilmediğin için de onlara güvenme).

Ey Ademoğlu!

Ben sana âfiyetle bakıyorum, günahlarını örtüyorum. Oysa benim sana ihtiyacım yok. Sen bana muhtaç olduğun halde bana karşı mâsiyetlere devam ediyorsun.

Ey Ademoğlu!

Fânî olan dünyayı mâmur ediyorsun, ama bâkî olan âhireti vîran bırakıyorsun. Daha ne zamana kadar gevşek davranacaksın.

Ey Ademoğlu!

Yaratıklarımla iyi geçiniyorsun ve onların öfkesinden endişe ettiğin için onlardan korkuyorsun.

Ey Ademoğlu!

Göklerin ve yerin ahâlisi senin için istiğfar etseler, yine de sana yakışan, kendi günahlarına ağlayıp durmandır.

Çünkü sen bana hangi hal üzere kavuşacağını bilmiyorsun.

Ey İmrân oğlu Musa!

Söyleyeceğim şeyi dinle. Ben ancak hakkı konuşurum:

İnsanlar kullarımdan birinin şerrinden, zulmünden, hîlekârlığından, dedikodusundan, azgınlığından ve kıskançlığından emin oluncaya kadar, o kul îmân etmiş olamaz.

Ey Mûsâ! (Zikirden gâfil olanlara) de ki:

O gerçek, rabbinizdendir (Nefislerinizin arzuladıkları ise bâtıldır).

Artık isteyen inansın, isteyen de inkâr etsin! (Ben kimsenin îmânına muhtaç olmadığım gibi, kimsenin inkârından da zarar görmem)” [42]

[42] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/112.

الْمَوْعِظَةُ الْخَامِسَةُ وَالثَّلَاثُونَ

يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: { يَا ابْنَ آدَمَ! إِنَّكَ أَصْبَحْتَ بَيْنَ نِعْمَتَيْنِ، لَا تَدْرِي أَيُّهُمَا أَعْظَمُ عِنْدَكَ، أَذُنُوبُكَ الْمَسْتُورَةُ عَنِ النَّاسِ أَمِ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ عَلَيْكَ. وَلَوْ عَلِمَ النَّاسُ مِنْكَ مَا أَعْلَمُهُ، مَا سَلَّمُوا عَلَيْكَ، وَأَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ الْعَافِيَةُ، وَغِنَاكَ عَنْهُمْ، وَحَاجَتُهُمْ إِلَيْكَ، وَكَفَّ أَذَاهُمْ عَنْكَ. فَاحْمَدْنِي وَاعْرِفْ قَدْرَ نِعْمَتِي عَلَيْكَ، وَأَخْلِصْ عَمَلَكَ مِنَ الرِّيَاءِ، وَتَزَوَّدْ كَزَادِ الْمُسَافِرِ الْخَائِفِ وَاجْعَلْ خَيْرَكَ تَحْتَ عَرْشِي يَا ابْنَ آدَمَ! قُلُوبُكُمُ الْقَاسِيَةُ تَبْكِي مِنْ أَعْمَالِكُمْ، وَأَعْمَالُكُمْ تَبْكِي مِنْ أَبْدَانِكُمْ، وَأَبْدَانُكُمْ تَبْكِي مِنْ أَلْسِنَتِكُمْ، وَأَلْسِنَتُكُمْ تَبْكِي مِنْ أَعْيُنِكُمْ يَا ابْنَ آدَمَ! خَزَائِنِي لَا تَنْفَدُ أَبَدًا، فَبِقَدْرِ مَا تُنْفِقُ أُنْفِقُ عَلَيْكَ، وَ بِقَدْرِ مَا تُمْسِكُ أُمْسِكُ عَلَيْكَ، وَإِنَّمَا يُخْلُكَ عَلَى الْمَسَاكِينِ بِمَا رَزَقْتُكَ لِسُوءِ ظَنِكَ وَخَوْفِكَ الْفَقْرَ، وَعَدَمِ ثِقَتِكَ فِي لِأَنِّي جَعَلْتُ أَصْلَ خِلْقَتِكَ الْاهْتِمَامَ بِالرِّزْقِ، فَإِذَا اهْتَمَمْتَ بِالرِّزْقِ وَرَزَقْتُكَ، فَأَنْفِقْ وَلَا تَبْخَلْ بِرِزْقِي عَلَى عِبَادِي، فَقَدْ ضَمِنْتُ لَكَ الْخَلَفَ، وَوَعَدْتُكَ الْأَجْرَ، فَلِمَ تَشُكُّ فِي كِتَابِي وَمَنْ لَمْ يُصَدِّقْ بِوَعْدِي، وَمَنْ لَمْ يُصَدِّقْ بِأَنْبِيَائِي، فَقَدْ جَحَدَ رُبُوبِيَّتِي، وَمَنْ جَحَدَ رُبُوبِيَّتِي كَبَبْتُهُ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ.

OTUZ BEŞİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ Azze ve Celle buyuruyor ki:

“Ey Ademoğlu!

Gerçekten sen iki nîmet arasında sabahladın ki, o ikisinden hangisi senin aleyhine daha büyüktür bilemezsin; insanlardan örtülen günahların mı, yoksa sana yapılan güzel övgüler mi?

İnsanlar, senin hakkında benim bildiklerimi bilselerdi, sana selâm vermezlerdi. Bundan daha büyük nîmetse, senin âfiyet içinde olup, onlara muhtaç olmaman, onlarınsa sana muhtaç olmasıdır. Bir de eziyetlerinin senden uzak tutulmasıdır.

O halde bana hamd et ve senin üzerinde bulunan nîmetlerimin kıymetini bil, amelini gösterişten arındır, tedirgin bir yolcunun azık hazırlaması gibi azık toplamaya bak ve hayırlarını “benim Arş'ımın” altına koy.

Ey Ademoğlu!

Katı kalpleriniz amellerinizden ağlamaktadır. Amelleriniz ise bedenlerinizden ağlamaktadır. Bedenleriniz de dillerinizden ağlamaktadır. Dilleriniz de gözlerinizden ağlamaktadır.

Ey Ademoğlu!

Benim hazînelerim asla tükenmeyecektir. Sen ne kadar paylaşırsan, ben de sana o kadar veririm.

Sen (sana verdiğimi) ne kadar elinde tutarsan ben de (sonsuz hazinemi) o kadar (kendimde tutarım, sana vermem).

Sana verdiğim rızıkları yoksullara vermek hususunda cimrilik yapman, ancak ve ancak, bana güvenmemen, (seni aç bırakırım diye) kötü düşünmen ve fakirlikten korkman sebebiyledir.

Çünkü ben, rızık endişesi taşıma ve ona çok ihtimam gösterme vasfını senin yaratılışının temeli yaptım.

Artık sen rızkını dertedersen, ben de sana rızık gönderirsem, hemen kullarımla paylaş, benim rızkım ile cimrilik yapma.

Gerçekten ben, verdiğin şeyin yerini dolduracağımı sana söz verdim ve sana sevap vaadettim. Hâlâ niçin benim kitabım hakkında şüphe ediyorsun?

Kim benim vaadime inanmazsa ve peygamberlerimi tasdik etmezse, muhakkak ki o, benim rabliğimi inkâr etmiş olur.

Kim de benim rubûbiyyetimi inkâr ederse, ben onu yüz üstü Cehennem'e atarım." [43]

[43] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/113.

الْمَوْعِظَةُ السَّادِسَةُ وَالثَّلَاثُونَ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ أَدَمَ! أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِي وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ. يَا ابْنَ آدَمَ! مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا، فَقَدْ بَارَزَنِي بِالْمُحَارَبَةِ. وَاشْتَدَّ غَضَبِي عَلَى مَنْ ظَلَمَ مَنْ لَيْسَ لَهُ نَاصِرٌ غَيْرِي؛ مَنْ رَضِيَ بِمَا قَسَمْتُ لَهُ، بَارَكْتُ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا رَاغِمَةً وَإِنْ كَانَ لَا يُرِيدُهَا

OTUZ ALTINCI VAAZ

Allâh-u Teâlâ buyuruyor ki: “Ey Ademoğlu! Ben Allah’ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O halde bana ibâdet edin ve bana şükredin, bana nankörlük etmeyin. Kim, benim bir dostuma düşmanlık ederse, hakikatte o, bana harp açarak karşıma çıkmış olur.

Benden başka hiçbir yardımcısı bulunmayan kişiye zulüm yapana karşı gazabım çok şiddetli olmuştur. Kendisine ayırdığım rızka rızâ gösterenin rızkını bereketli kılarım ve kendisi istemese de dünya ona, burnu sürtülmüş/alçalmış vaziyette gelir." [44]

الْمَوْعِظَةُ السَّابِعَةُ وَالثَّلَاثُونَ

يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا ابْنَ آدَمَ! ضَعْ يَدَكَ عَلَى صَدْرِكَ فَمَا أَحْبَبْتَهُ لِنَفْسِكَ، فَأَحِبَّهُ لِغَيْرِكَ يَا ابْنَ آدَمَ! جَسَدُكَ ضَعِيفٌ، وَلِسَانُكَ خَفِيفٌ، وَقَلْبُكَ جَبَّارٌ يَا ابْنَ آدَمَ! غَائِبُكَ الْمَوْتُ، فَاعْمَلْ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكَ. يَا ابْنَ آدَمَ! لَمْ أَخْلُقْ عُضْوًا مِنْ أَعْضَائِكَ حَتَّى خَلَقْتُ لَهُ رِزْقًا. يَا ابْنَ آدَمَ! لَوْ خَلَقْتُكَ أَبْكَمَ لَتَحَسَّرْتَ عَلَى الْبَصَرِ، وَلَوْ خَلَقْتُكَ أَصَمَّ لَتَحَسَّرْتَ عَلَى السَّمْعِ فَاعْرِفْ قَدْرَ نِعْمَتِي عَلَيْكَ، وَاشْكُرْ لِي وَلَا تَكْفُرْنِي ، فَإِلَيَّ الْمَصِيرُ يَا ابْنَ أَدَمَ! مَا قَسَمْتُهُ لَكَ فَلَا تَتْعَبُ فِي طَلَبِهِ، وَكُلُّ مَا قَسِمْتُهُ لَكَ فَهُوَ يَطْلُبُكَ حَتَّى تَسْتَوْفِيَهُ. يَا ابْنَ آدَمَ! لَا تَحْلِفْ بِي كَاذِبًا، فَمَنْ حَلَفَ بِي كَاذِبًا أَدْخَلْتُهُ النَّارَ يَا ابْنَ آدَمَ! إِذَا أَكَلْتَ رِزْقِي، فَاتَّبِعْ طَاعَتِي يَا ابْنَ آدَمَ لَا تُطَالِبْنِي بِرِزْقِ غَدٍ، فَإِنِّي لَا أُطَالِبُكَ بِعَمَلِ غَدٍ. يَا ابْنَ أَدَمَ! رَضِيتُ مِنْكَ بِالْعَمَلِ الْقَلِيلِ، وَأَنْتَ لَا تَرْضَى بِالرِّزْقِ الْكَثِيرِ. يَا ابْنَ أَدَمَ! لَوْ تَرَكْتُ الدُّنْيَا لِأَحَدٍ مِنْ عِبَادِي، لَتَرَكْتُهَا عَلَى أَنْبِيَائِي حَتَّى يَدْعُوا عِبَادِي إِلَى طَاعَتِي، وَإِلَى إِقَامَةِ أَمْرِي يَا ابْنَ أَدَمَ! إِعْمَلْ لِنَفْسِكَ قَبْلَ نُزُولَ الْمَوْتِ بِكَ، وَلَا تَغُرَّنَّكَ الْخَطِيئَةُ، فَإِنَّ عَلَى آثَارِهَا السَّقَرَ، وَلَا تُلْهِكَ الْحَيَاةُ وَطُولُ الْأَمَلِ عَنِ التَّوْبَةِ، فَإِنَّكَ تَنْدَمُ عَلَى تَأْخِيرِهَا حِينَ لَا يَنْفَعُكَ النَّدَمُ. يَا ابْنَ أَدَمَ! إِذَا لَمْ تُخْرِجْ حَقِي مِنَ الْمَالِ الَّذِي رَزَقْتُكَ إِيَّاهُ، وَمَنَعْتَ مِنْهُ الْفُقَرَاءَ حُقُوقَهُمْ، سُلِّطَ عَلَيْكَ جَبَّارٌ يَأْخُذُهُ مِنْكَ، وَلَا أُثِيبُكَ عَلَيْهِ. يَا ابْنَ آدَمَ! إِنْ أَرَدْتَ رَحْمَتِي فَالْزَمْ طَاعَتِي، وَإِنْ خَشِيتَ عَذَابِي فَاحْذَرْ مِنْ مَعْصِيَتِي يَا ابْنَ أَدَمَ! إِذَا عَرَضَتْ لَكَ الدُّنْيَا فَاذْكُرِ الْمَوْتَ، وَإِذَا هَمَمْتَ بِالذُّنُوبِ فَاذْكُرِ التَّوْبَةَ، وَإِذَا كَسَبْتَ الْمَالَ فَاذْكُرِ الْحِسَابَ، وَإِذَا جَلَسْتَ عَلَى الطَّعَامِ فَاذْكُرِ الْجَائِعَ، وَإِذَا دَعَتْكَ نَفْسُكَ عَلَى الْقُدْرَةِ عَلَى الضَّعِيفِ فَاذْكُرْ قُدْرَةَ اللَّهِ عَلَيْكَ، وَلَوْ شَاءَ لَسَلَّطَهُ عَلَيْكَ، وَإِذَا نَزَلَ بِكَ بَلَاءٌ فَاسْتَعِنْ بِلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، وَإِذَا مَرِضْتَ فَعَالِجْ نَفْسَكَ بِالصَّدَقَةِ، وَإِذَا أَصَابَتْكَ مُصِيبَةٌ فَقُلْ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ.

[44] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/114.

OTUZ YEDİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ Azze ve Celle buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Elini göğsüne koy, kendin için ne istersen, onu başkası için de iste.

Ey Ademoğlu! Bedenin zayıftır, dînin hafiftir, kalbin ise zorbadır.

Ey Ademoğlu! Sonun ölümdür. Artık ölüm sana gelmeden önce onun için gayretli ol.

Ey Ademoğlu! Ben senin herbir uzvun için bir rızık yaratmadıkça, senin hiçbir âzânı halketmedim.

Ey Ademoğlu! Ben seni dilsiz yaratsaydım, elbette görmek için hasret çekerdin, seni sağır yaratacak olsaydım, mutlaka duymak için hasret çekerdin. Öyleyse üzerinde bulunan nîmetimin kadrini bil ve Bana şükret, Bana karşı nankör olma. Varış ancak Banadır.

Ey Ademoğlu! Hangi şeyi sana kısmet ettiysem, sen onu arayıp bulayım diye yorulma. Sana ayırdığım herşey senin peşine düşecektir. Nihâyet sen onu hakkıyla elde edeceksin.

Ey Ademoğlu! Benim adıma yalan yere yemin etme. Her kim Benim adıma yalan yere yemin ederse onu ateşe sokarım.

Ey Ademoğlu! Benim rızkımı yediğine göre bana itaatin peşine düş.

Ey Ademoğlu! Benden yarının rızkını isteme. Çünkü ben senden yarının amelini istemiyorum.

Ey Ademoğlu! Ben senin az ameline râzı oldum. Sen ise benim çok rızkıma râzı olmuyorsun.

Ey Ademoğlu! Dünyayı kullarımdan biri için bırakacak olsaydım, elbette onu peygamberlerime bırakırdım ki kullarımı bana itâate ve emirlerimi tatbîke dâvet etsinler.

Ey Ademoğlu! Ölüm sana inmeden önce, kendi kârın için amel et. Sakın hata(dan dönmek) seni ('Kabul olundun' diye) aldatmasın. Gerçekten de bir yanlışın peşinde (deri üzerinde kalan iz gibi) bir iz kalır.

Bu hayat ve uzun yaşama beklentisi seni tevbeden alıkoymasın. Şüphesiz ki sen, pişmanlığın sana faydalı olmayacağı bir anda, tevbeyi geciktirdiğine nâdim olursun.

Ey Ademoğlu! Sana rızık olarak verdiğim o maldan Benim (zekât ve kurban gibi) hakkımı çıkartmazsan ve fakirlerin o maldaki haklarına engel olursan, onu senden zorla alacak bir zorba sana musallat edilir de bundan dolayı sana sevap da yazmam.

Ey Ademoğlu! Rahmetimi istiyorsan, tâatime sarıl, azabımdan korkuyorsan isyanımdan sakın.

Ey Ademoğlu! Dünya karşına çıkarsa he- men ölümü hatırla. Günahlara niyetlenirsen hemen tevbeyi hatırla. Mal kazandığın zaman hemen hesabı hatırla. Yemek başına oturduğun zaman hemen aç olanı hatırla.

Nefsin seni güçsüz bir kimseye karşı güç kullanmaya çağırırsa, hemen Allah'ın sana karşı ne kadar kudretli olduğunu hatırla. O dileseydi elbette o kişiyi sana musallat edebilirdi.

Sana bir belâ geldiğinde: “O çok yüce ve pek büyük olan Allah'ın yardımı olmadan hiçbir güç ve tâkat yoktur” duasından yardım al.

Hastalandığın zaman kendini sadaka ile tedavi et. Sana bir musîbet çarptığı zaman: “Muhakkak biz Allâh'a âitiz ve gerçekten de biz ancak O'na dönücüleriz' de.” [45]

[45] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/114-115.

الْمَوْعِظَةُ الثَّامِنَةُ وَالثَّلَاثُونَ

يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا ابْنَ آدَمَ! اِفْعَلِ الْخَيْرَ، فَإِنَّهُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ وَيَقُودُ إِلَيْهَا، وَاجْتَنِبِ الشَّرَّ فَإِنَّهُ مِفْتَاحُ النَّارِ وَيَقُودُ إِلَيْهَا. يَا ابْنَ آدَمَ! إِعْلَمْ أَنَّ الَّذِي تَبْنِيهِ لِلْخَرَابِ، وَأَنَّ عُمْرَكَ لِلْخَرَابِ، وَجَسَدَكَ لِلتُّرَابِ، وَمَا جَمَعْتَهُ لِلْوَرَثَةِ فَالنَّعِيمُ لِغَيْرِكَ، وَالْحِسَابُ عَلَيْكَ، وَالْعِقَابُ لَكَ وَالنَّدَمُ وَالصَّاحِبُ لَكَ فِي الْقَبْرِ الْعَمَلُ، فَحَاسِبْ نَفْسَكَ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبَ وَالْزَمْ طَاعَتِي، وَاحْذَرْ مَعْصِيَتِي، وَارْضَ بِمَا آتَيْتُكَ، وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ. يَا ابْنَ آدَمَ! مَنْ أَذْنَبَ ذَنْبًا وَهُوَ صَاحِكٌ، أَدْخَلْتُهُ النَّارَ وَهُوَ بَاكٍ، وَمَنْ جَلَسَ بَاكِيًا مِنْ خَشْيَتِي أَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ وَهُوَ صَاحِكٌ يَا ابْنَ آدَمَ! كَمْ مِنْ غَنِيَ يَتَمَنَّى الْفَقْرَ يَوْمَ حِسَابِهِ، وَكَمْ مِنْ جَبَّارٍ أَذَلَّهُ الْمَوْتُ، وَكَمْ مِنْ حُلْمٍ مَرَّرَهُ الْمَوْتُ، وَكَمْ مِنْ مَسْرُورٍ بِنِعْمَتِهِ كَدَّرَهَا عَلَيْهِ الْمَوْتُ، وَكَمْ مِنْ فَرْحَةٍ أَوْرَثَتْ حُزْنًا طَوِيلاً . يَا ابْنَ آدَمَ! لَوْ تَعْلَمُ الْبَهَائِمُ مَا تَعْلَمُونَ مِنَ الْمَوْتِ، لَامْتَنَعَتْ مِنَ الْأَكْلِ وَالشَّرْبِ حَتَّى تَمُوتَ جُوعًا وَعَطَشًا. يَا ابْنَ آدَمَ! لَوْ لَمْ يُقَدَّرْ عَلَيْكَ إِلَّا الْمَوْتُ وَشِدَّتُهُ لَكَانَ يَجِبُ عَلَيْكَ أَنْ لَا تَهْدَأَ بِاللَّيْلِ، وَلَا تَقِرَّ بِالنَّهَارِ، فَكَيْفَ وَمَا بَعْدَهُ أَشَدُّ مِنْهُ يَا ابْنَ آدَمَ! اِجْعَلْ سِرَّهُ وَرَاءَكَ بِمَا تَنَالُهُ مِنَ النِّعَمِ فِي آخِرَتِكَ، وَلْيَكُنْ أَسَفُكَ عَلَى مَا فَاتَكَ مِنْهَا خَيْرَاتٍ، وَمَا آتِيكَ مِنْ دُنْيَاكَ فَلَا تَفْرَحْ بِهِ، وَمَا فَاتَكَ مِنْهَا فَلَا تَأْسَ عَلَيْهِ. يَا ابْنَ آدَمَ! مِنَ التُّرَابِ خَلَقْتُكَ، وَإِلَى التُّرَابِ أُعِيدُكَ، وَمِنَ التُّرَابِ أَبْعَثُكَ، فَوَدَعِ الدُّنْيَا وَتَهَيَّأْ لِلْمَوْتِ، وَاعْلَمْ أَنِّي إِذَا أَحْبَبْتُ عَبْدًا زَوَيْتُ عَنْهُ الدُّنْيَا وَاسْتَعْمَلْتُهُ لِلْآخِرَةِ وَأَرَيْتُهُ عُيُوبَ الدُّنْيَا فَيَحْذَرَهَا، وَيَعْمَلَ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَأُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِي وَإِذَا بَغَضْتُ عَبْدًا أَشْغَلْتُهُ عَنِّي بِالدُّنْيَا وَاسْتَعْمَلْتُهُ بِعَمَلِهَا، فَيَكُونُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَأُدْخِلَهُ النَّارَ يَا ابْنَ أَدَمَ! كُلُّ عُمْرٍ فَانٍ وَإِنْ طَالَ، وَالدُّنْيَا كَفَيْءِ الظلالِ [يَمْكُثُ] قَلِيلاً ثُمَّ يَذْهَبُ فَلَا يَعُودُ إِلَيْكَ . يَا ابْنَ آدَمَ! أَنَا الَّذِي خَلَقْتُكَ، وَأَنَا الَّذِي رَزَقْتُكَ، وَأَنَا الَّذِي أَحْيَيْتُكَ، وَأَنَا الَّذِي أُمِيتُكَ، وَأَنَا الَّذِي أَبْعَثُكَ، وَأَنَا الَّذِي أُحَاسِبُكَ، فَإِنْ عَمِلْتَ شَرًّا رَأَيْتَهُ، مَعَ أَنَّكَ لَا تَمْلِكُ لِنَفْسِكَ ضُرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا مَوْتًا وَلَا حَيَانًا وَلَا نُشُورًا. يَا ابْنَ آدَمَ! أَطِعْنِي وَاخْدُمْنِي وَلَا تَهْتَمَّ بِالرِّزْقِ، فَقَدْ كَفَيْتُكَ أَمْرَهُ، وَلَا تَحْمِلْ هَمَّ شَيْءٍ قَدْ كُفِيتَهُ يَا ابْنَ أَدَمَ! كَيْفَ َحْمِلُ أَمْرَ شَيْءٍ لَمْ يُقَدِّرْ لَكَ وَلَمْ تُدْرِكْهُ، كَمَا أَنَّكَ لَمْ تَأْخُذْ ثَوَابَ عَمَلٍ لَمْ تَعْمَلْهُ. يَا ابْنَ آدَمَ! مَنْ كَانَ سَبِيلَهُ الْمَوْتُ فَكَيْفَ يَفْرَحُ بِالدُّنْيَا وَمَنْ كَانَ بَيْتَهُ الْقَبْرُ فَكَيْفَ يُسَرُّ فِي بَيْتِهِ فِي دَارِ الدُّنْيَا يَا ابْنَ آدَمَ! رِزْقُ قَلِيلٌ وَأَنْتَ شَاكِرٌ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرٍ [وَأَنْتَ] غَيْرُ شَاكِرٍ. يَا ابْنَ أَدَمَ! خَيْرُ مَالِكَ مَا قَدَّمْتَهُ، وَشَرُّ مَالِكَ مَا خَلَّفْتَهُ فِي الدُّنْيَا، فَقَدِمْ لِنَفْسِكَ خَيْرًا تَجِدْهُ عِنْدِي قَبْلَ أَنْ يَأْخُذَكَ الْمَوْتُ. يَا ابْنَ أَدَمَ! مَنْ كَانَ مَهْمُومًا، فَأَنَا الَّذِي فَرَّجْتُ هَمَهُ، وَمَنْ كَانَ مُسْتَغْفِرًا، فَأَنَا الَّذِي أَغْفِرُ لَهُ، وَمَنْ كَانَ تَائِبًا، فَأَنَا الَّذِي نَهَيْتُهُ، وَمَنْ كَانَ عَارِيًا، فَأَنَا الَّذِي كَسَوْتُهُ، وَمَنْ كَانَ خَائِفًا، فَأَنَا الَّذِي أَمَنَ خَوْفَهُ، وَمَنْ كَانَ جَائِعًا، فَأَنَا الَّذِي أَشْبَعَهُ، وَإِذَا كَانَ عَبْدِي عَلَى طَاعَتِي وَأَرْضَى أَمْرِي، يَسَّرْتُ لَهُ أَمْرَهُ وَشَدَدْتُ أَزْرَهُ، وَشَرَحْتُ صَدْرَهُ يَا مُوسَى مَنِ اسْتَغْنَى بِأَمْوَالِ الْفُقَرَاءِ وَالْيَتَامَى أَفْقَرْتُهُ فِي الدُّنْيَا وَعَذَّبْتُهُ فِي الْآخِرَةِ، وَمَنْ تَجَبَّرَ عَلَى الْفُقَرَاءِ وَالضُّعَفَاءِ أَعْقَبْتُ بِنَاءَهُ {الْخَرَابَ، وَأَسْكَنْتُهُ النَّارَ (إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الأُولَى، صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى.

OTUZ SEKİZİNCİ VAAZ

Allâh-u Teâlâ Azze ve Celle buyuruyor ki:

"Ey Ademoğlu! Hayır yap, çünkü gerçekten o, Cennet'in anahtarıdır ve ona doğru çeker götürür. Şerden sakın, zîrâ şüphesiz ki o, Cehennem'in anahtarıdır ve ona doğru çeker götürür.

Ey Ademoğlu! Bil ki, bina ettiğin şeyler, gerçekten yıkım içindir, ömrün, tükenmek içindir, bedenin toprak içindir, biriktirdiğin şeyler vârisler içindir.

Demek ki nîmetler senden başkasına kalacak, hesabı da, azabı da, pişmanlığı da senin üzerine yıkılacaktır.

Senin kabirdeki arkadaşın iyi ameldir. Öyleyse hesaba çekilmeden önce nefsini muhasebe et, bana itaatten ayrılma, bana karşı gelmekten sakın, sana verdiğim şeye rıza göster ve şükredenlerden ol.

Ey Ademoğlu! Kim gülerek bir günah işlerse, ben onu ağlar vaziyette ateşe sokarım. Kim de benim korkumdan oturup ağlarsa, ben de onu yüzü güler vaziyette Cennete sokarım.

Ey Ademoğlu! Hesap günü nice zenginler (zoru görünce: "Keşke zengin olmasaydım" diye) fakirliği arzulayacaklardır. Nice zorbalar vardır ki, ölüm onu zelil duruma düşürmüştür. Nice tatlı vardır ki, ölüm onu acı hâle getirmiştir.

Elinde bulunan nîmetle mesrûr olan niceleri vardır ki ölüm onun nîmetini bulandırmıştır. Nice sevinçler de (gayrimeşrû oldukları için âhirette) uzun uzun üzüntüler kazandırmıştır.

Ey Âdemoğlu! Ölüm hakkında sizin bildiklerinizi hayvanlar bilseydi, elbettes yiyip içmekten geri dururlar ve nihâyet aç susuz ölürlerdi.

Ey Ademoğlu! Senin hakkında ölümün zorluğundan başka bir şey takdir edilmemiş olsaydı bile, yine de senin, gece uyuyamaman, gündüz de yerinde duramaman gerekirdi.

Ya bir de ölümden sonrası ölümden daha çetin iken hâlin nasıl olacak?

Ey Ademoğlu! Ölümün sırrını, âhirette elde edeceğin nîmetlerin ardında ara ve senin üzüntün sadece dünyada kaçırdığın hayırlardan dolayı olsun.

Dünyan ile alakalı olarak sana ne verdiysem, onlarla sevinme, dünyadan kaçırdıklarına da üzülme.

Ey Ademoğlu! Ben seni topraktan yarattım, yine toprağa döndüreceğim ve yine topraktan dirilteceğim. Artık dünyaya vedâ et de ölüme hazırlan.

Şunu bil ki; Ben bir kulu sevdiğim zaman dünyayı ondan geri çekerim, onu âhiret için kullanırım ve ona dünyanın ayıplarını gösteririm de artık o, ondan sakınmaya başlar ve Cennet ehlinin amelini yapar, neticede ben de onu rahmetimle Cennet'e sokarım.

Bir kula kızdığım zaman onu dünyâ ile kendimden meşgul ederim ve onu dünyâ işlerinde kullanırım da böylece o, Cehennem ehlinden olur, onu Cehennem'e yerleştiririm.

Ey Ademoğlu! Ne kadar uzun olsa da her ömür fânîdir.

Dünya bir gölgenin kalıntısı gibidir ki, az zaman durur sonra gider. Bir daha da sana dönmez.

Ey Ademoğlu! Seni yaratmış olan ancak Benim! Seni rızıklandırmış bulunan ancak benim! Sana hayat vermiş olan ancak benim! Seni öldürecek olan da ancak benim! Seni diriltecek olan da ancak benim! Seni hesaba çekecek olan da ancak benim!

Artık bir kötülük yaparsan onu görürsün. Üstelik sen kendi nâmına ne bir zarara, ne bir faydaya, ne ölmeye, ne yaşamaya, ne de dirilmeye mâlik olamazsın.

Ey Ademoğlu! Bana itaat et, Bana hizmet et ve rızık derdine düşme. Gerçekten de ben, senin o işine kâfi geldim. Artık sen kâfi olunduğun bir şeyin sıkıntısını yüklenme.

Ey Ademoğlu! Sen işlemediğin bir amelin sevabını almıyorsun ya, peki niçin senin hakkında takdir edilmemiş olan, dolayısıyla senin ulaşamayacağın bir şeyin derdini taşıyorsun.

Ey Ademoğlu! Yolu ölümden geçen, nasıl dünyâ ile ferahlanabilir?

Evi kabri olan bir kişi dünyâ yurdundaki evinde nasıl sevinebilir?

Ey Ademoğlu! Şükrünü edâ edebileceğin az bir rızık, şükrünü edâ edemeyeceğin çok rızıktan hayırlıdır.

Ey Ademoğlu! Malının en hayırlısı (hayra verip) önden gönderdiğindir. Malının en şerlisi de dünyada ardına bıraktığındır. O halde sen kendi kârın için bir hayır yapıp önceden yolla ki, ölüm seni yakalamadan önce sen onu Benim katımda bulasın.

Ey Ademoğlu! Her kim derde düşmüşse, onun sıkıntısını açacak ancak benim!

Her kim istiğfar etmekteyse onu affedecek ancak benim!

Her kim tövbekâr olduysa, onu yasaklardan engellemiş olan ancak benim!

Herkim çıplak kaldıysa onu giydirmiş olan ancak benim!

Her kim korkuya kapılmışsa, onun korkusuna güvence veren ancak benim!

Her kim aç kaldıysa, onu doyurmuş olan ancak benim!

Kulum Bana itaat üzere olsa ve işlerimden râzı gelse, onun işini kolay ederim, gücünü takviye ederim, göğsünü şerh ederim.

Ey Mûsâ! Fakirlerin ve yetimlerin mallarıyla zengin olanı dünyada fakir ederim, âhirette azâba uğratırım.

Fakirlere ve güçsüzlere karşı zorbalık taslayanın yaptığı binayı sonunda harab ederim ve onu Cehennem'e yerleştiririm.

Şüphesiz ki işte bu (kudsî vaazlarda yazanlar), elbette evvelki sayfalarda da vardı. İbrâhîm'in ve Mûsâ'nın sayfalarında.” [46]

[46] Gazâlî, Mecmû'atü-r Rasâil: 7/116-117.